

บทที่ 5

ผลกระทบที่เกิดจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในจังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

จากสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แม้สำนักศาสนศึกษาจะประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ แต่ยังคงจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามกำลังที่สามารถดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันทั้งประสบความสำเร็จและประสบกับความล้มเหลวก็ตาม ซึ่งการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา และสังคมอย่างกว้างขวางทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา
2. ผลกระทบต่อสังคม

ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาได้ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในจังหวัดสงขลาอย่างกว้างขวางทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกออกเป็น 2 ด้านคือ

1. ผลกระทบต่อศาสนธรรม
2. ผลกระทบต่อศาสนบุคคล

1. ผลกระทบต่อศาสนธรรม

ศาสนธรรมคือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น 3 ปิฎกคือพระวินัย ปิฎกได้แก่ ข้อปฏิบัติของพุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ 227 ข้อ ภิกษุณี 311 ข้อ สามเณร 10 ข้อ อุบาสก อุบาสิกา 5 ข้อ และ 8 ข้อ ส่วนพระสูตรตันตปิฎก

ได้แก่ เรื่องราวที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ และสาวกกกล่าวไว้ทั้งที่เป็นธรรมมาชิสฐาน และ บุคคลาชิสฐานมีแก่ประการคือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาถา กุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัมภุตธัมมะ และเวทลลละ ส่วนพระอภิธรรมปิฎก ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวข้อง จิต เจตสิก รูป และพระนิพพาน และหลักสมถภาวนา 40 ประการ และหลักวิปัสสนาภาวนาซึ่ง หลักธรรมทั้งหมดเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพระไตรปิฎก

คณะสงฆ์ได้คัดเลือกนำเอาหลักธรรม และหลักวินัยชั้นพื้นฐานมาจัดไว้ในหลักสูตร การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ตั้งแต่หลักสูตรนักธรรมชั้นตรีถึงนักธรรมชั้นเอก และหลักสูตรบาลีตั้งแต่ประโยค 1 - 2 ถึงประโยค ป.ธ. 9 ตามความเหมาะสมดังนี้

1.) แผนกบาลี ได้นำเอาเนื้อหาสาระบางส่วนของพระธรรมวินัยมาจัดไว้ในหลักสูตรบาลีเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา และปฏิบัติตามลำดับ คือพระวินัย และอรรถกถา มาจัดไว้ในหลักสูตรประโยค ป.ธ. 4 ป.ธ. 6 ป.ธ.7 และ ป.ธ.8 ส่วนพระสูตรก็นำเอาเนื้อหาสาระมาจัดไว้ในหลักสูตรประโยค 1 - 2, ประโยค ป.ธ. 3 ถึง ประโยค ป.ธ. 9 ซึ่งพระสูตรมีการนำเนื้อหา มาจัดไว้ในหลักสูตรการศึกษาแผนกบาลีมากที่สุด สำหรับพระอภิธรรมมีการนำเนื้อหา มาจัดไว้ในหลักสูตรประโยค ป.ธ. 5 และ ประโยค ป.ธ. 9

2.) แผนกนักธรรม ได้นำเนื้อหาสาระของหลักธรรมวินัยมาจัดไว้ในหลักสูตรแผนกนักธรรมเพื่อให้พระภิกษุได้ศึกษาแล้วเรียนคือ พระวินัย ในหลักสูตรนักธรรมชั้นตรีนำเอาเนื้อหาสาระในส่วนวินัยของพระภิกษุ 227 ข้อ และเบญจศีลสำหรับประชาชน สำหรับหลักสูตรนักธรรมชั้นโทนำเนื้อหาสาระพระวินัยที่เป็นอนุบัญญัติและข้อวัตรปฏิบัติมาจัดไว้ในหลักสูตร ส่วนหลักสูตรนักธรรมชั้นเอคนำเอาเนื้อหาสาระพระวินัยชั้นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับกัมมังสิกขาได้แก่เรื่องอุโบสถ และเรื่องสีมา สำหรับพระสูตรก็นำเนื้อหาสาระที่สำคัญมาจัดไว้ในวิชาธรรมตั้งนักธรรมชั้นตรี ถึงนักธรรมชั้นเอก โดยเฉพาะนักธรรมชั้นเอกได้นั้นหลักสมถะ 40 ประการ และหลักวิปัสสนา ใน ส่วนของพระอภิธรรม ได้นำเนื้อหาสาระเพียงบางส่วนมาจัดทำเป็นหลักสูตรในวิชาธรรมหลักสูตรนักธรรมชั้นตรีถึงนักธรรมชั้นเอก

การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกนักธรรมจึงนับได้ว่ามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง ในอดีตพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาของพระภิกษุปรากฏเป็นหลักฐานในพุทธกิจ 5 ประการ (พระราชวรมุนี 2528: 158-159) คือ

- 1.) ปุ่พพญเห ปิณฑุทปาตญจ ตอนเข้าออกบิณฑบาต
- 2.) สายณญเห ธมฺมเทศน์ ตอนยื่นแสดงธรรมแก่ประชาชน
- 3.) ปโทเส ภิกฺขุโรวาทิ เวลาคำทรงพร่ำสอนพระภิกษุ
- 4.) อทฺตมรตเต เทวปญฺหนิ เทียงคีนตอปปญฺหาเทวดา
- 5.) ปจฺจุเสว คเต กาลे ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ จวนสว่างทรงพิจารณาสัตว์ที่

สามารถและยังไม่สามารถบรรลุแล้วทรงเสด็จไปโปรด

การสอนธรรมของพระพุทธองค์จัดเป็นการให้การศึกษาแก่พระภิกษุ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พระภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำไปปฏิบัติและสั่งสอนประชาชน จากการศึกษาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา พบว่า ได้ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อศาสนธรรม 3 ด้านคือ

- 1.) การศึกษาหลักธรรม พระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาหลักพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์คือ แผนกบาลีพระสงฆ์ ได้ศึกษาหลักพระวินัยในประโยค ป.ธ. 4 ป.ธ. 6 ป.ธ.7 และ ป.ธ.8 พร้อมทั้งอรรถกถา ได้ศึกษาพระสูตรในประโยค 1-2,^๑ จนถึงประโยคป.ธ. 9 ได้ศึกษาพระอภิธรรม ในประโยค ป.ธ. 5 และประโยค ป.ธ. 9 ส่วนแผนกนักธรรม พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาหลักธรรมวินัยตั้งแต่นักธรรมชั้นตรีไปจนถึงนักธรรมชั้นเอกโดยได้ศึกษาพระวินัย หัวข้อ ธรรมในพระสูตร และเนื้อหาสาระบางส่วนของพระอภิธรรม การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม และนำหลักธรรมทั้งหมดมาประพฤติปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจแล้วนำออกเผยแผ่แก่ประชาชนสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา ในส่วนของประชาชนคือนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป และผู้ต้อง

^๑ ประโยค 1 - 2 จะไม่ใช้คำว่า ป.ธ.

ซึ่ง ได้รับการศึกษาหลักธรรมโดยการถ่ายทอดสั่งสอนของพระภิกษุและสามเณร 2 ลักษณะคือ การศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษา ประชาชนได้ศึกษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องเบญจศีลอันเป็นส่วนพระวินัยในหลักสูตรนักเรียนชั้นตรี และได้ศึกษาพระสูตร และพระอภิธรรมบางส่วนในวิชาธรรมวิภาคจากหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรีถึงชั้นเอก การศึกษาหลักธรรมของประชาชน หากคณะสงฆ์สามารถจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบและทั่วถึง และตัวผู้ศึกษานำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติก็จะเกิดผลดีแก่ผู้ศึกษา และหากผู้ศึกษาน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติก็จะได้รับความสุขตามสมควรแก่ธรรมที่ตนนำไปปฏิบัติ ทั้งได้สร้างความมั่นคงให้แก่หลักธรรมและพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสนาวินิจฉัย ผู้เรียนจะได้ศึกษาหลัก ธรรมคือพระสูตร พุทธประวัติและหลักของศาสนพิธี ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนและหากสามารถน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติก็จะสร้างความมั่นคงให้กับหลักธรรม และสามารถพัฒนาตนยกจิตของตนให้สูงขึ้น ทำให้มีความสุขในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.) การเผยแผ่หลักธรรม การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จึงนับได้ว่าเป็นการเผยแผ่หลักธรรมประการหนึ่ง เพราะพระภิกษุสามเณรได้นำเอาหลักธรรมออกเผยแผ่โดยวิธีการคือ การเผยแผ่หลักธรรมโดยคำพูดพุทธบุตร ซึ่งเป็นการอบรมหลักศีลธรรมโดยมุ่งส่งเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียน และประชาชน โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับผู้เข้ารับการอบรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมได้นำหลักธรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมตามสภาพทางสังคม นับเป็นการเผยแผ่หลักธรรมให้กับพระพุทธศาสนาที่สำคัญทางหนึ่ง และการเผยแผ่หลักธรรมโดยการเทศนา พระภิกษุและสามเณรในสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ได้นำหลักธรรมออกเทศนาเผยแผ่ในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่การเทศนาในงานศพ การออกบรรยายธรรมตามสถานศึกษา ทำให้ประชาชนเข้าใจและน้อมนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติก่อให้เกิดความสมดุลในสังคม เกิดความสงบสุขในจิตใจของผู้ปฏิบัติ อันเป็นแนวทางนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับหลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมออกเผยแผ่แก่ประชาชนของพระภิกษุสามเณรนับเป็นการรักษา และสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา หากพระสงฆ์ตั้งใจศึกษา และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในเชิงบูรณาการคือ การศึกษาควบคู่การปฏิบัติก็จะทำให้หลัก

ธรรมทางพระพุทธศาสนามันคงยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากในปัจจุบันการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีเพียงด้านคันถธุระ ไม่มีการศึกษาด้านวิปัสสนาธุระอย่างจริงจัง ทำให้พระภิกษุในสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องวิปัสสนาธุระรู้เพียงตำราหรือทฤษฎีด้านเดียว แต่ไม่เข้าใจเรื่องการปฏิบัติส่งผลให้มีการน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติกันน้อย

3.) การเข้าใจหลักธรรมของพระสงฆ์และประชาชน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีส่วนทำให้พระภิกษุสามเณรเข้าใจหลักธรรม และน้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรมถือเป็นก้าวแรกของการศึกษาลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันจะนำผู้ศึกษาไปสู่การค้นคว้าพระไตรปิฎกซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

แต่เนื่องจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ อันเนื่องมาจากปัญหาที่สำคัญอันเกิดจากปัจจัยทางการศึกษา คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และกระบวนการเรียนการสอน ทำให้ผลที่ได้จากการจัดการศึกษาดังที่กล่าวมา ยังไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่เพราะสาเหตุที่สำคัญ 3 ประการคือ

1.) การศึกษาธรรม การศึกษาลหลักธรรม และการเผยแผ่ธรรมของคณะสงฆ์ยังไม่ประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ เพราะภิกษุสามเณรยังไม่ตั้งใจศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมอย่างจริงจังทำให้ไม่มีความแตกฉานในหลักธรรมยังไม่เพียงพอที่จะนำมาปฏิบัติเพื่ออบรมตนเอง และแนะนำผู้อื่น

2.) การสอนธรรม พระภิกษุสามเณรยังขาดความกระตือรือร้นในการสอนธรรมให้แก่ผู้ศึกษาธรรมคือ การสอนธรรมแก่พระภิกษุสามเณร ปัจจุบันการจัดการศึกษายังไม่สามารถผลิตพระภิกษุสามเณรให้เป็นศาสนทายาทผู้สอนธรรมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากพระภิกษุผู้สำเร็จการศึกษาจากสำนักศาสนศึกษาหลายแห่งยังไม่มีความสามารถพอที่จะออกไปสอนธรรม ทำให้วัดหรือสำนักศาสนศึกษาขาดพระภิกษุที่เป็นครูสอนธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ในส่วนการสอนธรรมแก่ประชาชนซึ่งจัดเป็นพุทธกิจหลักที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติตลอดจนเสด็จดับขันธปรินิพพาน แม้จะเป็นพุทธกิจที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญแต่ในปัจจุบันการสอนธรรมแก่ประชาชนของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลา ยังทำได้น้อย เพราะสาเหตุคือระบบการศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษายังมีลักษณะกระจุกตัวอยู่เฉพาะบางวัด คณะสงฆ์ไม่

สามารถกระจายการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังขาดพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถออกทำงานด้านการเผยแผ่ และพระภิกษุสามเณรอันเป็นบุคลากรที่มีอยู่ก็ไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะออกไปเผยแผ่สอนธรรมประชาชน ไม่สามารถทำหน้าที่ผู้ให้ธรรมแก่ประชาชนให้สมกับเป็นศาสนาทายาทผู้เป็นกำลังของพระพุทธศาสนา การขาดพระภิกษุผู้มีความแตกฉานในการสอนธรรมส่งผลกระทบแก่คณะสงฆ์ ทำให้พระภิกษุผู้บวชเข้ามาใหม่และประชาชนไม่เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งขาดการชวนชวนในการแสวงหาปัญญาทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีความเข้าใจหลักธรรมน้อยลง และมองไม่เห็นคุณค่าของหลักธรรมเพื่อน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ส่งผลทำให้วิถีชีวิตของชาวพุทธขาดหลักปฏิบัติที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาวพุทธ

3.) การสาธยายและตริตรองธรรม เป็นการท่องบ่นคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อให้เกิดความชำนาญแล้ว นำไปใคร่ครวญพิจารณาหาเหตุผล ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรมองไม่เห็นความสำคัญของการสาธยายตำราเรียน เป็นผลให้ไม่สามารถจับบทบาลีไวยากรณ์เพื่อนำไปศึกษาข้อธรรมให้เข้าใจได้ ไม่สาธยายบทสวดที่สำคัญได้แก่พระปาติโมกข์ ทำให้พระวินัยขาดการตรวจสอบส่งผลให้พระเถระผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะไม่สามารถตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ได้ เพราะขาดความแม่นยำในหลักธรรมหลักวินัย การศึกษาพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลาขาดการศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักธรรม ผู้เรียนจึงไม่มีความรู้ในหลักธรรมวินัยอย่างถ่องแท้จึงนำหลักธรรมวินัยออกเผยแผ่ผิดไปจากข้อเท็จจริง

กระบวนการศึกษาที่ขาดการสอนแบบการวิเคราะห์หลักธรรม ก่อให้เกิดผลกระทบอีกด้านแก่ศาสนธรรมคือ

1.) พระสงฆ์ตีความหลักธรรมผิด ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรและประชาชนที่ไม่ได้ศึกษาหลักธรรมในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ ทำให้ไม่เข้าใจความหมายของหลักธรรมพากันตีความหลักธรรมวินัยผิดพลาดจนกลายเป็นวิภาษวาทที่ทางศาสนาจนหาข้อยุติไม่ได้ เช่นกรณีการตีความหลักธรรมของสำนักที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง จนก่อให้เกิดการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างคณะสงฆ์จนหาข้อยุติไม่ได้ เช่นเดียว กับการตีความหมายหลักพระธรรมวินัยที่ผิดพลาดของพระภิกษุชาวราชบุรีบุตรหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน 100

ปีจนเป็นเหตุให้เกิดการทำสังคายนาครั้งที่ 2 (มหามกุฏราชวิทยาลัย 2544 : 65) ผลจากการศึกษาหลักธรรมที่ขาดการวิเคราะห์ ทำให้พระภิกษุบางกลุ่มนำหลักธรรมไปตีความและปฏิบัติไม่ถูกต้องเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองจนทำให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมวินัยผิดไปจากข้อเท็จจริงในกรณีดังต่อไปนี้คือการทอดกฐิน พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่พระภิกษุโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุได้แสวงหาผ้าใหม่ และต้องการให้พระภิกษุมีความสามัคคีกันหากทำให้ถูกต้องตามพระวินัย พระภิกษุผู้กระทำก็จะได้รับอาณิสต์ 5 ประการ (ที่มณิกาย มหาวรรค. เล่มที่ 5 ข้อที่ 127) แต่ปัจจุบันพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลาบางส่วนได้ตีความหมายการทอดกฐินกันผิดไปจากหลักพระวินัย จึงทำให้การทอดกฐินกลายเป็นการแสวงหาปัจจัยแทนการรักษาพระธรรมวินัย พระภิกษุในสำนักศาสนศึกษาบางแห่งออกไปหาเจ้าภาพมาทอดกฐินเอง ซึ่งผิดหลักพระธรรมวินัยที่ห้ามไม่ให้พระภิกษุไปพูดเลียบเคียงขอผ้า (ที่มณิกาย มหาวรรค. เล่มที่ 5 ข้อ 96) พระภิกษุไม่ได้ทอดกฐินเพื่อส่งเสริมและปฏิบัติตามหลักพระวินัยแต่กลับทำผิดพระวินัยเพราะไม่เข้าใจหลักธรรมวินัย

ประการต่อมาคือการถวายผ้าอาบน้ำฝน ซึ่งต้องถวายหรือรับภายในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 (ที่มณิกาย มหาวรรค. เล่มที่ 5 ข้อ 160) แต่พระภิกษุในวัดที่เป็นสำนักศาสนศึกษาหลายแห่งยังปฏิบัติไม่ถูกต้องตามพระวินัย โดยเลื่อนให้ประชาชนมาถวายในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งผิดพระวินัยทั้งการถวายและการรับผ้าอาบน้ำฝน สำหรับการถวายสังฆทาน คือการนำปัจจัย 4 มาถวายแก่พระภิกษุตั้งแต่ 4 รูป โดยมีได้เจาะจง ตามกาลเวลาอันเหมาะสมตามลักษณะของวัตถุทานที่ถวาย แต่ปัจจุบันพระภิกษุรับสังฆทานโดยไม่มีกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัย ทำให้ประชาชนสับสนนำมาถวายไม่เป็นเวลา ผิดหลักธรรมวินัยโดยพระภิกษุเองก็ไม่พยายามที่จะอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ และการถือศีลเนกขัมมะ คือการสมาทานรักษาศีลแปดของเหล่าอุบาสิก เพื่อรักษากายวาจา ใจให้สงบ มีใช่เป็นการบวช แต่บางวัดที่เป็นสำนักศาสนศึกษาพระภิกษุกลับนำเอาคำขอบวชแบบ เอสาหัง ของพระภิกษุไปใช้ในการทำพิธี ทำให้ผู้รักษาศีลเกิดความเข้าใจผิด สำคัญตัวเองว่าเป็นนักบวชเหมือนพระภิกษุ บางคนลืมนิสภาวะแห่งคิดว่าเป็นนักบวชออกเรียไร ออกรับบิณฑบาตตามแหล่งชุมชน

ต่าง ๆ ในเขตตัวเมืองจนนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาในจังหวัดสงขลา ทั้งที่ในพระธรรมวินัยจริงไม่มีแม่ชีมีแต่อุบาสิกานั้น

2.) การนำหลักธรรมวินัยออกเผยแพร่ไม่ถูกต้อง การตีความหมายของหลักธรรมวินัยที่ผิดทำให้พระภิกษุนำหลักธรรมวินัยไปเผยแพร่อย่างผิด ๆ บิดเบือนหลักธรรมไปจากข้อเท็จจริงทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิด อันนำผลเสียมาสู่ศาสนธรรมโดยตรงเช่น การถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น

สาเหตุดังที่กล่าวนำมาซึ่งสังฆกรรมปฏิรูป คือ การตั้งข้อกำหนดนอกธรรมนอกวินัยขึ้นมาใช้เป็นข้อปฏิบัติอันเป็นผลซึ่งเกิดจากการศึกษา การตีความ และการสอนธรรมที่ผิดของพระภิกษุ การกระทำในลักษณะดังกล่าวนอกจากคณะสงฆ์ไม่หาทางยับยั้งให้ยกเลิกการกระทำแล้วกลับส่งเสริมสังฆกรรมปฏิรูปบางอย่างคือ การสะเดาะเคราะห์ บูชาพระราหู สร้างรูปเคารพของศาสนาอื่นขึ้นในวัดเพื่อเรียกร้องความสนใจจากประชาชน นับเป็นการทำลายรากฐานสำคัญของหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสนไม่เข้าใจบทบาทของพระภิกษุ และมองเห็นคัมภีร์ทางศาสนาเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเคารพ ไม่ชวนขวายศึกษาหรือแสวงหาสาระธรรมจากคัมภีร์ทางศาสนาเพื่อนำมาเป็นที่พึ่งทางใจ และไม่ชวนขวายที่จะหาสาระประโยชน์จากศาสนธรรม ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าวจะกลายเป็นสาเหตุให้หลักศาสนธรรมเลือนหาย ปัจจุบันคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังคงจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรเฉพาะหลักสูตรที่สนามหลวงกำหนดไม่ได้จัดการศึกษาบาลี อรรถกถา และฎีกา อันเป็นหลักคำสอนพระพุทธศาสนาโดยตรง จึงเป็นให้ไม่สามารถทำผู้เรียนให้รู้จริง และปฏิบัติได้จริง ก่อให้เกิดสังฆกรรมปฏิรูปขึ้นในคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา อันอาจเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความวิบัติของศาสนธรรมในอนาคต

2. ผลกระทบต่อศาสนบุคคล

ศาสนบุคคลในทางพระพุทธศาสนาได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา (อังคุดตริณิกาย จตุกนิบาต. เล่มที่ 21 ข้อที่ 129) ในสมัยพุทธกาลบุคคลทั้ง 4 กลุ่มนี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่หลักพุทธธรรม คือ พระภิกษุ และภิกษุณี มีบทบาทในการศึกษาหลักธรรมทั้งคัมภีร์และวิปัสสนาธุระสืบทอดพระพุทธศาสนา

ส่วนอุบาสก อุบาสิกามีหน้าที่ในการบำรุงพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมชาวพุทธในอดีต การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาส่งผลกระทบต่อศาสนบุคคล 3 ประการคือ

2.1 การผลิตศาสนบุคคลให้กับคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาทั้งสามแผนก มีจุดมุ่งหมายระดับพื้นฐานคือ การผลิตศาสนบุคคลให้มีความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพาะบ่มประสบการณ์ทางศาสนาให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมจนสามารถนำไปเผยแผ่สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาได้ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนบุคคลโดยวิธีการศึกษาคือ การให้การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการสอนหลักธรรมวินัยและศาสนพิธีเบื้องต้นให้แก่พระภิกษุสามเณร การให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการวางแนวทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุเพื่อใช้ศึกษาพระธรรมวินัยจากหลักฐานคือพระไตรปิฎก และการศึกษาแผนกนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาที่ยาวนาน ทำให้พระภิกษุสามเณรผู้เรียนมีเวลาอยู่ในเพศของบรรพชิตนาน สามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษาและการปฏิบัติ ส่วนการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แม้ยังไม่มีความชัดเจนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนบุคคล แต่มีส่วนในการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ได้ทัดเทียมกับประชาชน สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วนำออกเผยแผ่ตามสถานที่ต่าง ๆ เพราะพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ทั้งโลกและทางธรรมเมื่อเข้าไปสอนศีลธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ มักได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร ครู และนักเรียน

2.2 การพัฒนาบุคลากรให้คณะสงฆ์ คณะสงฆ์ได้พัฒนาพระภิกษุสามเณรตามแนวทางพระพุทธศาสนา 4 ด้าน (อังคุดตฺตฺรนิกาย เอกนินฺบาต. เล่มที่ 20 ข้อ 540) คือการพัฒนาทางด้านร่างกาย (ภาวิตกาโย) เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพของพระภิกษุให้มีความเรียบร้อย ควบคุมความประพฤติทางกาย หรืออาจาระของพระภิกษุเพื่อให้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของประชาชน ส่วนการพัฒนาทางศีล (ภาวิตสีโล) มุ่งให้พระภิกษุมีความเสมอกันทางความประพฤติ สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตนอยู่ในวินัยฝึกหัด กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติสำหรับการพัฒนาทางจิตหรือสมาธิ (ภาวิต

จิตฺโต) เป็นการพัฒนาพระภิกษุให้มีความพร้อมด้านคุณภาพจิต สมรรถภาพหรือความสามารถทางจิต สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับพระภิกษุสามเณร เพื่อให้สามารถต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ รู้เท่าทันต่อสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่จากการสังเกตพบว่า สำนักศาสนศึกษาให้ความสำคัญกับเรื่องการพัฒนาจิตน้อย และการพัฒนาปัญญา(ภาวิตปัญญา) เป็นการพัฒนาพระภิกษุให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและเข้าใจสภาวะความเป็นจริงทางสังคมแล้ว ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจนสามารถประกอบตนอยู่ในเพศของบรรพชิตอย่างเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาเป็นการพัฒนาความรู้ จิตวิญญาณและคุณธรรมให้บุคลากรทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการนับถือพระพุทธศาสนาเสื่อมถอยทางสายเลือดแบบประเพณีผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์ โดยไม่สนใจในหลักธรรมคำสอนอันผิดวัตรประสงค์ทางพระพุทธศาสนา เพราะไม่ยึดหรือนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเอง และพระพุทธศาสนา โดยพยายามชักจูงให้ละทิ้งและเปลี่ยนทัศนคติของพุทธศาสนิกชนให้ละทิ้งการนับถือพระพุทธศาสนาแบบเดิมได้แก่ การนับถือแบบเทวนิยม (Theism) ที่ผู้นับถือเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีความศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์ มีอำนาจ สามารถที่จะดลบันดาล ความสุข ความเจริญ และผลประโยชน์ต่าง ๆ ตามที่ตนเองปรารถนาด้วยวิธีการคือการสวดมนต์ หรือเช่นสรวงบูชา ซึ่งชาวพุทธกลุ่มนี้มักฝากความหวังและชีวิตไว้กับปัจจัยภายนอก ส่วนการนับถือแบบวิญญาณนิยม (Animism) ที่ผู้นับถือเชื่อว่าพระพุทธรูปเป็นที่สถิตอยู่ของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ สำหรับการนับถือแบบไสยศาสตร์ (Magic) ผู้นับถือมักเชื่อว่าพระภิกษุสามารถเรียกอำนาจศักดิ์สิทธิ์มาใส่ไว้ในวัตถุมงคลได้ การนับถือพระพุทธศาสนาแบบไสยศาสตร์ปัจจุบันยังมีอิทธิพลต่อสังคมชาวพุทธในจังหวัดสงขลา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและประชาชนเป็นผู้ตาม วัดต่าง ๆ จึงพากันสร้างวัตถุมงคลมอมเมาให้ประชาชน จนทำให้ชาวพุทธเกือบจะเรียกได้ว่าส่วนใหญ่ไม่สามารถยืนหยัดอยู่บนหลักการทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง มองไม่เห็นคุณค่าของหลักธรรม ขาดหลักธรรมปฏิบัติที่เป็นแกนสำคัญ อันแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของความเป็นชาวพุทธที่เด่นชัด และยังมีส่วนในการพัฒนา

ปรับทัศนคติ ความเชื่อ และความศรัทธาชาวพุทธให้มีความเข้าใจพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้องมากบางส่วนสามารถละทิ้งการนับถือที่มีลักษณะ 3 ประการดังกล่าวแม้จะ ไม่สามารถเปลี่ยนวิธีการ หรือรูปแบบการนับถือพระพุทธศาสนาของชาวพุทธได้ทั้งหมด แต่ก็มีส่วนอย่างสำคัญในการชักนำชาวพุทธให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธ หันมาศึกษาและปฏิบัติธรรมมากขึ้น

อีกประการหนึ่งการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมีบทบาทอย่างสำคัญใน การพัฒนาบุคลากรให้กับคณะสงฆ์ 2 กลุ่มคือ กลุ่มพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาใน พระพุทธศาสนาในจังหวัดสงขลาได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมจนมีความเข้าใจพระพุทธ ศาสนา ปรับความเห็นเรื่องพระพุทธศาสนาให้ดีขึ้น และการศึกษาพระปริยัติธรรมยัง ส่วนในการช่วยพัฒนาพระภิกษุสามเณรที่มีอยู่เดิมให้มีความรู้ความเข้าใจหลักในธรรม ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาพระภิกษุที่เป็นครูสอนให้มีความพร้อมในการเป็นครู นอกจากนี้ยังมีส่วนในการพัฒนาพระภิกษุให้มีความรู้พอสมควรแล้วออกไปเป็นเจ้า อาวาสตามวัดที่ขาดแคลนพระภิกษุ กลายเป็นกำลังให้กับพระศาสนาในการนำหลัก ธรรมไปเผยแผ่แก่ประชาชน สร้างความมั่นคงให้กับศาสนบุคคลและพระพุทธศาสนาใน จังหวัดสงขลา แต่เนื่องจากการศึกษาของพระสงฆ์จังหวัดสงขลายังมีจุดบกพร่อง จึง ทำให้ไม่อาจผลิตพระภิกษุสามเณรที่เป็นศาสนทายาทเพื่อนำพาพระพุทธศาสนาได้อย่าง แท้จริง เนื่องจากครูและผู้เรียนจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 95 ยังมีเป้าหมายที่จะลา ศึกษาหลังจากศึกษาจนถึงเป้าหมายตามที่วางไว้ ทำให้ผู้เรียนละเลยการพัฒนาตนเอง ตามแนวไตรสิกขา เพราะจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่เปลี่ยนไป และการจัดการศึกษา ของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาช่วยพัฒนาความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้กับประชาชน เสริมสร้างความมั่นคงให้กับศาสนบุคคลทางศาสนา โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาประชาชนคือ การพัฒนาประชาชนตามหลักสูตรธรรมศึกษา ทำให้ประชาชนมี ความรู้ในหลักธรรม และศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาเป็นกำลังค้ำจุนพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการพัฒนาประชาชนตามหลักสูตรธรรมศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาประสบ ผลสำเร็จพอสมควรโดยในปีการศึกษา 2545 มีผู้เข้ารับการศึกษาค่าจุนพระสงฆ์จำนวน 15,373 คน โดยจำแนกตามชั้นเรียนดังนี้

ตาราง 8 จำนวนผู้เรียนธรรมศึกษาประจำปี 2545

ชั้น	ส่งสอบ	ขาดสอบ	คงสอบ	สอบได้	สอบตก	สอบได้ร้อยละ
ธรรมศึกษาชั้นตรี	10,209	2,690	7,519	5,641	1,879	75.02
ธรรมศึกษาชั้นโท	4,580	1,044	3,536	2,134	1,402	60.35
ธรรมศึกษาชั้นเอก	584	100	484	399	85	82.4
รวม	15,373	3,834	11,538	8,174	3,365	70.8

ที่มา. สถิติผลการสอบธรรมสนามหลวงของสนามหลวงแผนกธรรม 2545

ส่วนการพัฒนาประชาชนตามหลักสูตรพุทธศาสนาวินิจฉัยเป็นการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนาให้กับเยาวชน บางศูนย์การศึกษาคือ ศูนย์วัดโคกสมาณคุณ มีเยาวชนมุสลิมเข้ามาศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาจำนวน 30 คน (สัมภาษณ์ ธนา พุทธกุล. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกสมาณคุณ.17 พฤศจิกายน 2545.) จึงนับได้ว่า การศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้ศาสนิกในศาสนาอื่นได้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา แม้จะไม่สามารถนำบุคคลเหล่านี้ให้เข้ามาศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาตาม แต่ก็เป็นการประกาศให้ศาสนิกต่างศาสนาได้ทราบถึงความดีงามของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับการพัฒนาประชาชนตามโครงการค่ายพุทธบุตรเป็นการพัฒนาประชาชนที่คณะสงฆ์จังหวัดสงขลาดำเนินการอยู่โดยส่งพระภิกษุสามเณรออกจัดกิจกรรมอบรมศีลธรรมแก่เยาวชนตามสถานศึกษามุ่งพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์ มีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน เป็นการพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจบทบาทและคุณค่าของพระพุทธศาสนา

อีกประการหนึ่งก็คือการพัฒนาประชาชนโดยการสอนธรรม เป็นการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาศาสนบุคคลให้มีความเข้มแข็งนับเป็นการ

สร้างความมั่นคงให้กับพุทธศาสนา โดยมีรูปแบบการสอนธรรมคือ การสอนธรรมตาม ประเพณี โดยพระสงฆ์จะออกเทศนาแก่ประชาชนตามประเพณีของคณะสงฆ์และ ประเพณีไทยตามความเหมาะสมโดยวิธีการคือ การสอนธรรมในวันพระ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา การสอนธรรมในวันประเพณีคือ วัน สงกรานต์ และวันปีใหม่ และการสอนธรรมในงานบุญได้แก่ งานศพ และงานทำบุญ กระตุก ซึ่งในวันดังกล่าวพระภิกษุออกสอนหลักธรรมทำความเข้าใจกับประชาชนได้ดี ในยุคปัจจุบัน แม้ไม่ได้ผลทางด้านหลักธรรมมากนัก แต่ก็ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างพระภิกษุกับชาวบ้าน การสอนธรรมในช่วงเทศกาล เข้าพรรษาก็เป็นการนำ เอาธรรมมาแสดงเผยแผ่พัฒนาประชาชนทางด้านจิตใจ และพัฒนาความพร้อมให้กับ พระภิกษุเพื่อเป็นศาสนทายาทที่ดี ซึ่งผลแห่งการแสดงธรรมดังกล่าวทำให้ประชาชนมี ความเข้าใจหลักธรรมทางศาสนาได้ตามสมควร ในส่วนของการสอนธรรมแบบประยุกต์ เป็นการสอนธรรมแนวใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยเพื่อปรับให้เข้ากับสภาพ สังคม ในปัจจุบันพระภิกษุบางส่วนได้นำการแบบประยุกต์มาใช้ในการพัฒนาประชาชน และนักเรียนนักศึกษาตามสถาบันการศึกษามากขึ้นโดยมีลักษณะการสอนคือ การ สอนทฤษฎี การปฐกถาธรรม และการบรรยายธรรม สำหรับการสอนธรรมแบบหมู่ คณะ เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ด้านหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้อีกอย่างหนึ่งก็คือการ ทำงานของพระธรรมทูต ซึ่งสามารถพัฒนาเยาวชน และประชาชนให้เห็นคุณค่าของพระ พุทธศาสนา เกิดความศรัทธานำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้ ศาสนาบุคคล และศาสนธรรมมีความมั่นคง และมีส่วนสร้างความสงบสุขให้แก่ สังคมชาวพุทธ

2.3 การแก้ปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางศาสนา การจัดการศึกษา ของคณะสงฆ์มีส่วนในการช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรคือ แก้ปัญหาการขาด บุคลากรด้านการศึกษา เพราะสามารถผลิตบุคลากรทางศาสนาออกไปทำงานช่วยแก้ ปัญหาการขาดแคลนครูทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลีได้บางส่วน และแก้ปัญหา บุคลากรด้านการปกครอง เนื่องจากการจัดการศึกษาช่วยพัฒนาพระภิกษุให้มีความรู้ จนสามารถออกไปทำหน้าที่ช่วยเหลือคณะสงฆ์แก้ปัญหาขาดแคลนบุคลากรด้านปกครอง โดยการออกไปเป็นเจ้าอาวาส การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จึงมีส่วนอย่างสำคัญใน

การพัฒนาศาสนบุคคลให้ออกไปทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนผู้นำทางศาสนาให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งในปัจจุบันฆราวาสผู้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาเริ่มลดน้อยลง ทำให้ขาดแคลนบุคลากรที่เป็นผู้นำด้านศาสนพิธีแบบวิถีชีวิตชาวบ้าน ฉะนั้นบุคลากรที่ผ่านการศึกษาคณะสงฆ์เมื่อสิกขาภิไปเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้กับชุมชนชาวพุทธในสถานที่ต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามแม้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมจะมีผลกระทบในด้านดีต่อศาสนบุคคลก็ตาม แต่เนื่องจากการจัดการศึกษายังมีข้อจำกัดหลายอย่างจึงทำให้คณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการทั้งฝ่ายพระภิกษุและประชาชน ทำให้ผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาที่มีต่อศาสนธรรม และศาสนบุคคลในด้านต่าง ๆ ยังไม่ปรากฏแก่สายตาของประชาชนโดยทั่วไปอย่างชัดเจน ซึ่งข้อจำกัดในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามาจากสาเหตุดังนี้

1.) ปัจจัยทางการศึกษา คือผู้บริหารระดับสูงของคณะสงฆ์ยังไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุที่มีความรู้เข้ามาทำงานในด้านการศึกษา และการปกครองเพื่อช่วยกันบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการจัดการศึกษา ทำให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถต่างพากันลาสิกขาออกไปเป็นจำนวนมาก คงเหลือแต่พระที่ไม่มีความรู้มาทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ จึงส่งผลกระทบต่อการศึกษาพระธรรมวินัย ทำให้ศาสนบุคคลด้านการศึกษาและการปกครองอ่อนแอลง พระภิกษุที่ศึกษาอยู่ในสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ บางส่วนที่มีความรู้เรื่องพระธรรมวินัยก็ไม่ได้ใส่ใจความประพฤติพากันประพฤติตนผิดธรรมวินัยประพฤติตนอกริตนอกรอยไปจากหลักพระธรรมวินัยได้แก่ เป็นหมอดู บอกเลขไปหวย และเล่นหวย ประพฤติตนกลายเป็นพระประเภทวัตถุนิยมมากกว่าจิตนิยม ละเลยการศึกษาและการฝึกฝนทางจิต

2.) ระบบการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลายึดตาม การศึกษาจากส่วนกลาง ทำให้รูปแบบการจัดการศึกษายังเชื่อมโยงอยู่กับงานด้านการปกครอง การแต่งตั้งเจ้าสำนักศาสนศึกษาแผนกนักธรรมส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นไปเพื่อสนองตอบหรือส่งเสริมการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เพราะคณะสงฆ์ยังแต่งตั้งพระภิกษุที่ไม่มีความรู้มาเป็นผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา อีกประการหนึ่งการจัดการศึกษายังมีลักษณะที่วัดเป็นผู้จัด ผู้บริหารคณะสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง

และการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ก็มีส่วนอย่างสำคัญในการทำให้ ศาสนบุคคลทางการศึกษาอ่อนแอลง

3.) ผลผลิตทางการศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัด สงขลายังมีปัญหาหลายด้านส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่บรรลุผลอย่างเต็มคือ การผลิต พระภิกษุยังผลิตพระภิกษุที่มีศีลาจารวัตรที่พึงประสงค์ และถูกต้องตามหลักของพระ ธรรมวินัยเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพระภิกษุสามเณรรุ่นหลัง ๆ ได้น้อย เพราะพระภิกษุ สามเณรผู้สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก และแผนกบาลีประโยคสูง ๆ และแผนก สามัญระดับมัธยมปลายบางส่วน ยังขาดความเอื้อเฟื้อต่อศีลาจารวัตร และด้านการ สร้างจิตสำนึกให้พระภิกษุก็ยังไม่สามารถสร้างพระภิกษุสามเณรให้เกิดจิตสำนึกเพื่อนำ หลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องขัดเกลาพฤติกรรม สร้างอุดมการณ์ทางศาสนาให้เกิดขึ้นใน จิตใจของผู้เรียนได้ เพราะพระภิกษุสามเณรทั้งผู้สอนและผู้เรียนร้อยละ 95 เมื่อจบ การศึกษาก็มีจุดมุ่งหมายที่จะลาสิกขาไปเป็นฆราวาส ทำให้ขาดจิตสำนึกในการทำ หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา รวมทั้งไม่ตั้งใจศึกษาหาความรู้จากหลักธรรมเพื่อนำมา จรรโลงพระพุทธศาสนา ไม่ทำหน้าที่ของพระสงฆ์ตามที่สังคมคาดหวัง พวกนี้ทอดทิ้ง หลักการที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้คือ จรต ภิกขเว จาริกิ พุชชนิตาย พุชชนสุชาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย นิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ เทเสถ ภิกขเว ธมฺมํ อาทิกฺขฺยาณํ มชฺเฌ กฺขฺยาณํ ปรีโยสานกฺขฺยาณํ สาทถฺ สพฺยณฺชนิ เภวลปรีปฺนุณฺนิ ปรีสุทฺถิํ พุรหุมจฺริยิํ ปกาเสถ ฯเปฯ (ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจง เทียวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อ อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมที่พร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะ อันงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และในที สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ และบริบูรณ์) (สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่ม ที่ 15 ข้อที่ 428) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะ สงฆ์จังหวัดสงขลามิได้นำมาใช้เสริมการเรียนการสอนให้กับพระภิกษุสามเณร

อีกประการหนึ่งคือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการศึกษาค้นคว้า การ จัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษายังขาดการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรผู้เรียนได้ค้น คว้าคัมภีร์ทางศาสนา เพื่อสร้างให้เกิดความรู้และเกิดความแตกฉาน ทำให้พระภิกษุผู้

สำเร็จการศึกษาไม่สามารถออกไปทำหน้าที่ทางศาสนาได้ และไม่สามารถสร้างพระภิกษุ ผู้ทรงธรรมทรงวินัยให้แก่คณะสงฆ์ได้ รวมทั้งไม่สามารถผลิตพระภิกษุสามเณรให้ ออกไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนได้ ส่วนการ สร้างพระผู้นำระดับท้องถิ่น เนื่องจากการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาไม่สามารถ กระจายได้อย่างทั่วถึง ทำให้พระภิกษุที่อยู่ในวัดตามชนบทไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ต้องเดินทางเข้าไปศึกษาต่อที่วัดในตัวเมือง ปล่อยให้วัด^๒ในชนบทขาดแคลนพระภิกษุที่มี ความรู้ความสามารถมีความแตกฉานในหลักธรรมมาตุแลร์กษาวัดเพื่อเป็นผู้นำทางจิต วิญญาณของประชาชน ซึ่งนับเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของคณะสงฆ์ในการจัดการศึกษาที่ส่ง ผลกระทบต่อศาสนบุคคล

อีกประการหนึ่งก็คือการสร้างพระภิกษุให้ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการผลิตศาสนาทายาทให้มีความ สามารถพอที่จะรักษาพระพุทธศาสนาได้ตามความคาดหวังของพุทธศาสนิกชน แต่ ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วส่งผลให้พระภิกษุสามเณรมีวิถีชีวิต เปลี่ยนแปลงไปต่างพากันละทิ้งการดำรงตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาขาดความมั่น ใจในตัวเอง ไม่มั่นคงในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้ คุณค่าของความเป็นพระภิกษุลดลง ประชาชนก็ศรัทธาพระภิกษุสามเณรน้อยลงจน เป็นเหตุนำภัยมาสู่พระพุทธศาสนา ส่วนการจัดการศึกษาแผนกสามัญ ผู้เรียนมีเวลา ในการปฏิบัติธรรม และใส่ใจต่อพระธรรมวินัยน้อย ประชาชนเองไม่ค่อยศรัทธาต่อผู้ เรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

นอกจากนี้ผู้บริหารคณะสงฆ์ระดับวัดยังไม่สามารถจัดหาปัจจัยมา สนับสนุนการศึกษาเพื่อสร้างศาสนบุคคลได้อย่างเต็มที่ ทำให้การสนับสนุนอยู่ก็กระทำ ได้น้อยไม่สามารถผลิตศาสนบุคคลให้แก่วัดได้อย่างเพียงพอ รวมทั้งบุคลากรที่มีอยู่ก็ ยังมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมวินัยไม่แตกฉาน ซึ่งผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาได้ให้ มีข้อสังเกตว่า ผู้บริหารคณะสงฆ์ระดับสูงให้การสนับสนุนกิจกรรมด้านอื่นมากกว่าการ สร้างศาสนบุคคล ทำให้ผู้บริหารระดับวัดคล้อยตามไปให้ความสำคัญกับการสร้างวัด

^๒ปัจจุบันจังหวัดสงขลามีวัด, สำนักสงฆ์, ที่พักสงฆ์ 408 แห่ง ซึ่งวัดส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตชนบท

และเสนาสนะวัตถุมากกว่าศาสนบุคคล ซึ่งสวนทางกับจำนวนชาวพุทธที่เข้าวัดเพื่อ
ประพฤติธรรมและศึกษาหลักธรรมก็มีจำนวนน้อยลง แต่ทางตรงกันข้ามศาสนวัตถุ
กลับมีจำนวนมากขึ้น การสร้างโรงอุโบสถราคาสูงมีจำนวนมากขึ้น แต่พระภิกษุที่ท่อง
จำพระปาติโมกข์มีน้อยลง ประชาชนก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางศาสนาน้อยลง
ทำให้ความเชื่อเรื่องบุญบาปก็มีน้อยลงตามไปด้วย

ผลกระทบต่อสังคม

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามีผลกระทบต่อพระ
พุทธศาสนาแล้วยังส่งผลกระทบต่อสังคม 4 ด้านดังนี้

1. ด้านคุณธรรมและจริยธรรม
2. ด้านส่งเสริมความสงบสุขของคนในสังคม
3. ด้านการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน
4. ด้านการสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

1. ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามีผลกระทบต่อชุมชนชาว
พุทธในด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ประชาชน พระสงฆ์ศึกษาจนมี
ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วก็นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา
มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ และออกทำงานอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน
ตามวัดม และสถาบันการศึกษา เป็นผลทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลัก
ธรรมทางพระพุทธศาสนา สร้างแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชน ส่งเสริมด้านการสร้าง
คุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดทำขึ้นเพื่อนำเยาวชนมาฝึกอบ
รมพัฒนาเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ฝึกความเป็นระเบียบ ความอดทน นอกจากนี้
นี้โครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนยังเป็นการให้ความรู้ทางศาสนาแก่เยาวชนโดยการ
ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่เยาวชนช่วงปิดภาคเรียน และทำให้เยาวชนห่างไกลสิ่ง
เสพติด การจัดการฝึกอบรมสามเณรเน้นหลักที่สำคัญคือ หลักการด้านทฤษฎีเน้นการ

ศึกษาพุทธประวัติ ศาสนพิธีที่น่ารู้ หลักธรรมคือ อิทธิบาท 4 ความกตัญญู ทิศ 6 และอบายมุข 6 โดยเน้นหลักของทิศ 6 และอิทธิบาท 4 การนำหลักธรรมมาใช้ในการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนผู้เข้าบรรพชาเกิดความขยันหมั่นเพียรพยายามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในขณะเป็นสามเณร และออกไปใช้ชีวิตในสังคมที่เป็นจริง ในการสอนเรื่องทิศ 6 ก็เพราะต้องการให้ผู้บรรพชาได้ทราบถึงบทบาทที่บุคคลจะพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม ทั้งในส่วนที่ควรกระทำแก่ตนเองและสังคมรอบข้าง ซึ่งในทิศ 6 (ที่มณิกาย ปาฎิกวรรค. เล่มที่ 11 ข้อ 198 ,204) มีกล่าวถึงทิศที่เป็นบุคคลไว้ได้แก่ ทิศเบื้องหน้าคือมารดาบิดา ทิศเบื้องขวาคือครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลังคือบุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้ายคือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่างคือ คนรับใช้หรือคนงาน ทิศเบื้องบนคือ สมณะหรือนักบวช ในส่วนของการนำหลักธรรมเรื่องทิศ 6 มาปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อต้องการให้ผู้เข้าบรรพชาให้รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตน ที่ควรปฏิบัติทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่นให้เหมาะสมแก่ฐานะตน ได้แก่ การปฏิบัติต่อพ่อแม่ การปฏิบัติในฐานะที่เป็นผู้เรียน เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับเยาวชนที่เข้ารับการบรรพชา เพราะผู้เข้าบรรพชาส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งครูอาจารย์ พ่อแม่ เพื่อนฝูง และศาสนาเป็นต้น การเกี่ยวข้องกับบุคคลดังกล่าวมีผลทั้งด้านบวกและทางด้านลบ การได้รับการปลูกฝังหลักจริยธรรมด้านนี้ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมทั้งแก่ตนเองและบุคคลที่ตนเข้าไปคบค้าสมาคมด้วย

ส่วนความสำคัญของการนำหลักสาราณียธรรม 6 ประการ (ที่มณิกาย ปาฎิกวรรค. เล่มที่ 11 ข้อที่ 318) มาสอนก็เพื่อมุ่งปลูกฝังให้ผู้เข้าร่วมบรรพชามีสัมครสมานสามัคคี มีความเมตตาต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันกันในหมู่คณะ ปลูกฝังคุณธรรมคือความเมตตาต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ปลูกฝังให้เป็นคนสุจริตทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การนำอบายมุข 6 ประการ (ที่มณิกาย ปาฎิกวรรค. เล่มที่ 11 ข้อที่ 178, 184) คือ นักเลงสุรา ชอบเที่ยวกลางคืน ชอบเที่ยวดูการละเล่น ติดการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร และเกียจคร้านทำงาน มาเป็นหัวข้อในการอบรมก็เพราะมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้ผู้เข้าบรรพชาได้เห็นโทษของอบายมุข 6 ที่มีอยู่รอบตัว โดยเฉพาะภัยจากยาเสพติด และโรคภัยต่าง ๆ ความรู้ที่ได้รับในช่วงที่เข้ามาบรรพชาจะช่วยกระตุ้นให้

เยาวชนเหล่านั้นเกิดจิตสำนึกในทางที่ดี อันจะทำให้ได้ทราบถึงข้อดีของการหลีกเลี่ยงจากอบายมุข และเห็นโทษของการเกี่ยวข้องกับแหล่งอบายมุข จะได้หลีกเลี่ยงไปจากสิ่งที่เป็นอันตรายทั้งแก่ตนเอง ต่อการศึกษาเล่าเรียน และยังเป็นการปูพื้นฐานด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชน แม้จะไม่สามารถทำให้ผู้ที่เข้าบรรพชาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ในทันทีทันใดก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าสามารถสร้างเสริมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนไปในทางที่ดี

ส่วนกิจกรรมภาคปฏิบัติคือการฝึกให้รู้จักความเป็นระเบียบในการบริโภคปัจจัย 4 ฝึกความอดทนด้วยการฝึกให้นั่งสมาธิ การเดินจงกรม ความอดทนในเรื่องการไม่ฉันอาหารในเวลากลางคืน การนุ่งห่มจีวร การเก็บบริวาร การเก็บที่นอน การไหว้ การทำความเคารพ การกราบพระ และกิจกรรมการขอขมาต่อพ่อแม่ ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมให้เยาวชนผู้เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรฤดู ได้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง

1.2 การอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยสำนักศาสนศึกษาหลายแห่ง เพื่อส่งเสริมความรู้ทางด้านคุณธรรม และจริยธรรมแก่เยาวชนในท้องถิ่นต่าง ๆ เจ้าสำนักเรียน และผู้สอนให้ความเห็นตรงกันว่า การจัดทำโครงการดังกล่าวขึ้น เพื่อต้องการให้ผู้ปกครองนำเด็กเยาวชนเคยที่อยู่ในความดูแลของครูในช่วงเปิดเทอมให้มาอยู่ในความดูแลของพระเป็นระยะเวลาประมาณ 1 เดือน ใช้เวลาในช่วงที่ปิดภาคเรียนมาทำกิจกรรมทางศาสนา เสริมสร้างคุณธรรม ลดละการมั่วสุมตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นการแบ่งเบาภาระให้ผู้ปกครอง สำหรับกิจกรรมหลักของการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนเน้นการไหว้พระสวดมนต์ การศึกษาหลักธรรมซึ่งผลที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนคือ เด็กไม่ไปเที่ยวเตร่อันเป็นเหตุให้ผู้ปกครองต้องคอยกังวล ฝึกหัดเด็กให้มีพฤติกรรมที่ดี ลดความดื้อรั้นของเยาวชนได้ สอนให้รู้จักใคร่ครวญด้วยการนั่งสมาธิ และประการสำคัญได้สอนให้เด็กได้รู้จักพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์มากขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ เห็นโทษภัยของสิ่งเสพติดต่าง ๆ นับได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา มีประโยชน์ต่อสังคมชาวพุทธในด้านการให้การอบรมเยาวชนในระดับหนึ่ง เพราะหากพระภิกษุเหล่านั้นไม่ได้รับ

การศึกษาหลักสูตรมาจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมมาก่อนก็ไม่มีความรู้ไม่สามารถอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนได้

1.3 การสอนศีลธรรม การสอนศีลธรรมแก่เยาวชนและประชาชนของพระภิกษุในจังหวัดสงขลา แบ่งการสอนออกเป็น 2 ระดับ คือการสอนนักเรียน เป็นการสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องให้โรงเรียนนิมนต์พระภิกษุให้เข้าสอนวิชาธรรมให้แก่นักเรียน ในปัจจุบันแม้ทางคณะสงฆ์จะผลิตพระที่มีความรู้ได้น้อยไม่เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนก็ตาม แต่พระภิกษุที่มีอยู่ก็ออกไปทำงานได้ผลอยู่ในระดับที่ดี การสอนศีลธรรมแก่นักเรียนแบ่งกิจกรรมการสอนออกเป็น การสอนวิชาพุทธศาสนาในโรงเรียน การสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน การสอนศูนย์ศึกษาวันอาทิตย์ การอบรมนักเรียนแบบธรรมบรรยายตามโรงเรียนต่าง ๆ และการอบรมศีลธรรมในค่ายพุทธบุตร ส่วนการสอนธรรมแก่ประชาชนนั้นใช้การแสดงธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้แก่ วันพระ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา การสอนธรรมตามโครงการพระธรรมทูต และการสอนศีลธรรมแก่ผู้ถือศีลจารณี ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมตามโอกาสคือวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันขึ้นปีใหม่และวันเข้าพรรษา การสอนศีลธรรมเป็นการทำงานในเชิงรุกที่คณะสงฆ์และสำนักศาสนศึกษาทำร่วมกันโดยส่งพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถ ออกไปเทศนาสอนหลักสูตรตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณธรรม และจริยธรรมให้กับเยาวชน และการอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน โดยใช้กิจกรรมในการสอนศีลธรรมคือไหว้พระสวดมนต์ การเทศน์ การนั่งสมาธิ นับเป็นผลที่สังคมชาวพุทธได้รับจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. ด้านส่งเสริมความสงบสุขของคนในสังคม

ความสงบสุขของคนในสังคมเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาการศึกษาประการหนึ่ง การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา มีผลต่อความสงบสุขของสังคมชาวพุทธในจังหวัดสงขลาในด้านต่าง ๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาของพระสงฆ์มีส่วนในการส่งเสริมประชาชนด้านเศรษฐกิจ โดยการนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เช่น โครงการ

ธนาการชีวิตของพระครูพิพัฒนโชติ ที่ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับแนวคิดใหม่จัดตั้งโครงการธนาการเพื่อชีวิต และโครงการประปาหมู่บ้านขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนคล้าย ๆ กลุ่มสัจจะทั่วไป โดยการดำเนินโครงการให้สอดคล้องกับธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาเช่นหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 ประการคือ อุตสาหกรรมสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา สมชีวิตา

ส่วนทางด้านสังคม การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามีส่วนในการชักนำให้เยาวชนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อในโรงเรียนของรัฐบาลได้บวชเข้าในพระพุทธศาสนาศึกษาหลักของพระธรรมวินัยจนสามารถขัดเกลานิสัยได้ สามารถช่วยแก้และป้องกันปัญหาทางสังคมในด้านต่าง ๆ คือ ปัญหายาเสพติด ปัจจุบันปัญหายาเสพติดกำลังสร้างความสั่นคลอนต่อสังคมไทยอย่างหนัก และแพร่ระบาดเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในหมู่ของเยาวชน จนรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีต้องประกาศยุทธศาสตร์เอาชนะยาเสพติด การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามีส่วนในการส่งเสริมการแก้ปัญหายาเสพติดในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการป้องกัน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามีส่วนในการดึงเอาเยาวชนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ เข้ามาบวชในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการบวชสามารถทำให้เยาวชนกลุ่มนี้ที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อห่างไกลจากยาเสพติดได้ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโดยไม่สร้างภาระให้กับสังคม และด้านการแนะนำ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดร่วมมือกับคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจัดส่งพระภิกษุที่จบการศึกษาจากสำนักศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ ออกไปให้ความรู้ การแนะนำเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยาเสพติดแก่เยาวชน และประชาชน ตามสถาบันการศึกษา และชุมชนต่าง ๆ ซึ่งโครงการดังกล่าวแม้ยังไม่ปรากฏผลที่ชัดเจน แต่ทำให้พระสงฆ์ และสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดสงขลามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมในด้านการให้การแนะนำเรื่องยาเสพติดแก่ประชาชน

ด้านป้องกันปัญหาอาชญากรรม การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลา มีบทบาทในการลดปัญหาทางด้านอาชญากรรมให้กับสังคมชาวพุทธในจังหวัดสงขลา โดยการชักนำเยาวชนที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษาซึ่งหากอยู่ในสังคม

ภายนอกอาจถูกเงื่อนไขทางสังคมบีบบังคับให้เป็นอาชญากรได้ ให้บวชเข้ามาศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา กล่อมเกลาชัดเกลาจิตใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีโดยการดำรงชีวิตในเพศของพระภิกษุสามเณร ทำให้หลีกเลี่ยงหนีจากแหล่งอบายมุขอันเป็นป่อเกิดของปัญหาเช่น เรื่องการพนัน และการดื่มสุรา ทำให้ผู้ที่เข้ามาบวชในทางพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรม และหากผู้ศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนเป็นที่ยอมรับของของประชาชน ก็จะสามารถชักจูงประชาชนและหมู่ญาติให้ห่างไกลจากแหล่งอบายมุข ที่เป็นป่อเกิดแห่งอาชญากรรม

นอกจากนี้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังมีส่วนในการชักจูงให้เยาวชน และประชาชนส่วนหนึ่งเข้ามาศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จนสามารถชักนำเยาวชนและประชาชนให้ห่างไกลจากปัญหายาเสพติดและปัญหาอาชญากรรม พระสงฆ์ผู้ศึกษาก็สามารถออกไปทำหน้าที่ผู้ประกาศศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามเจตนาของพระพุทธเจ้า เพื่อสร้างความสงบสุขให้กับสังคมตามพระดำรัสของพระพุทธองค์ที่ว่า จรต ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานิ ฯ เปฯ (สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่มที่ 15 ข้อ 429) จากบาลีบทนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวังให้พระภิกษุที่มีภาระหน้าที่ในการศึกษา เมื่อศึกษาแล้วต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน สำหรับพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลา ก็เช่นเดียวกันหลังจากที่ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ก็ออกไปแสดงธรรมเพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมชาวพุทธตามสมควรแก่ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ โดยใช้หลักธรรม เช่น หลักของศีล 5 หลักของสังคหวัตถุ 4 หลักอบายมุข 6 ส่วนหลักธรรมเพื่อความมั่นคงในชีวิตคือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 อย่าง และหลักของความสุกคฤหัสถ์ 4 ประการ ซึ่งหลักธรรมที่พระมักนำมาแสดงเพื่อความสงบในสังคมนอกจากหลักศีล 5 ยังเน้นที่สังคหวัตถุ 4 (ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. เล่มที่ 11 ข้อ 267)

อีกประการหนึ่งยังมีหลักของการสร้างรากปักฐานทางครอบครัวที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ หลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความสุขที่เรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ 4 ประการ (อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต. เล่มที่ 21 ข้อ 62) คือ สุข

เกิดแต่ความมีทรัพย์ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ และสุขเกิดแต่ประกอบกิจการที่ปราศจากโทษ หลักธรรมทั้งหมดดังที่กล่าวมาเป็น หลักธรรมขั้นพื้นฐานที่พระภิกษุ นำมาแสดงให้ประชาชนได้ฟังเพื่อเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิต และสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมชาวพุทธในจังหวัดสงขลา

3. ด้านการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นับว่ามีบทบาทสำคัญในการให้โอกาส ทางการศึกษาแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งผู้ที่เข้าสู่กระบวนการทาง การศึกษาของพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ที่มีภูมิฐานะอยู่ใน เขตชนบท จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้เรียนจำนวน 39 รูป พบว่า ผู้เรียนมา จากครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการศึกษากิจกรรณจำนวน 30 รูป และมาจากครอบครัวที่มี อาชีพรับจ้างจำนวน 8 รูป ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อจากระบบการ ศึกษาที่รัฐจัดให้ในระดับที่สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงบวชเข้ามาศึกษาตามระบบการ ศึกษาของพระสงฆ์เพื่อยกระดับทางการศึกษาและระดับความเป็นอยู่

นอกจากนี้การจัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ จังหวัดสงขลา ยังมีส่วนในการลดช่องว่างทางการศึกษาให้กับสังคม เนื่องจากการจัด การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้แก่พระภิกษุสามเณรมีข้อดีที่เห็นได้ชัดเจนคือ ค่าใช้จ่าย การศึกษาของคณะสงฆ์เป็นการจัดการศึกษาที่ใช้ทุนน้อย เหมาะสมกับลูกหลานชาว บ้านที่ไม่มีโอกาสเสี่ยงให้ลูกหลานได้เข้าเรียนตามสถาบันทางการศึกษาของทั้งรัฐบาล และของเอกชน ซึ่งผู้ที่เรียนจบจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีตา สองตาคือ ตาปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม ส่วนคุณภาพผู้เรียน การศึกษาแผนก สามัญเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสทางการศึกษาเพราะเป็นการศึกษาที่ใช้ ง่ายเพื่อการศึกษาต่ำ แต่สามารถพัฒนาพระภิกษุและสามเณรให้มีความรู้ความสามารถ เท่าเทียมกับผู้ศึกษาแผนกสามัญทั่วไป และเป็นกาเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ที่ ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสได้ศึกษาต่อ แก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือเป็นการช่วย เหลือรัฐบาล ในด้านการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ที่ระบุว่า รัฐจะจัดการศึกษาแก่

ประชาชนตลอดชีวิตคือ การจัดการศึกษาในระบบ การจัดการศึกษานอกระบบ และ การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2546 : 2)

อีกประการหนึ่งการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ยังให้การศึกษแก่ชุมชน ส่งเสริมสังคมในด้านอื่น ๆ คือ การให้การศึกษาด้านปฏิบัติ การให้การศึกษาด้าน ปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนา ได้แก่การให้การศึกษานำหลักปฏิบัติในทาง พระพุทธศาสนาให้ถูกต้องยิ่งขึ้น เช่น หลักของการให้ทาน และหลักของการฝึกสมาธิ ภาวนา และยังเป็นกรให้การศึกษาด้านศาสนพิธี แก่ชาวพุทธเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับ พิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานศพ และการบวชนาค ไปในทิศทางเดียวกัน

4. ด้านการสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลามีส่วนในการพัฒนาความ สัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับชุมชนชาวพุทธ โดยการสร้างความสัมพันธ์ทั้งใน ระดับพระภิกษุกับครอบครัวของผู้ที่เข้ามาศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุม ชนต่าง ๆ มีมากขึ้น ประโยชน์ที่วัดหรือคณะสงฆ์ และชุมชนหรือสังคมได้รับร่วมกัน จากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมคือ การจัดการศึกษาที่ใกล้ชิดกับประชาชน โดย ทั้งผู้เรียนคือพระภิกษุสามเณร และผู้ให้การสนับสนุนคือประชาชน ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่ง กันและกันผ่านการอุปถัมภ์บำรุงของประชาชน ทำให้ทั้งผู้เรียนคือพระภิกษุสามเณร และประชาชนต่างร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้ สำนักศาสนศึกษาอาศัยการเกื้อกูลจากชาว บ้านทางปัจจัย 4 คืออาหารบิณฑบาต จีวร ยารักษาโรค เสนาสนะ ประชาชนได้รับ การเกื้อกูลจากพระภิกษุสามเณรในสำนักศาสนศึกษาเรื่องการสอนธรรม ปัจจัยที่ใช้ สนับสนุนทางการศึกษาสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้ปก ครองของพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาอยู่ในสำนักศาสนศึกษานั้น ๆ

จากการที่ผู้วิจัยได้ไปทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาในต่างจังหวัดได้สังเกตพบ ว่า การให้การสนับสนุนของประชาชนต่อการศึกษาในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน สำหรับประชาชนในจังหวัดสงขลาที่มีส่วนสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ ด้านการบำรุง พระภิกษุสามเณรในเรื่องของอาหาร และนำปानะทั้งในเวลาปกติ และในเวลาที่มีการ สบสนามหลวงทั้งแผนกบาลีและแผนกนักธรรมโดยการนำอาหารถวายแก่พระผู้เข้าสอบ

ในส่วนการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับวัดและชุมชน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับวัดและชุมชนผ่านทางประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ประชาชนได้รับความเข้าใจในเรื่องประเพณีวัฒนธรรมมากขึ้น เนื่องจากการจัดการศึกษามีส่วนสนับสนุนให้พระภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของวิถีชีวิตแนวพุทธ สามารถนำเอาหลักธรรมที่ได้รับจากการศึกษานำมาเผยแผ่ ทำกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ การจัดงานวันกตัญญูโดยการนำเอาคนเฒ่าคนแก่มารดน้ำดำหัวพุทธธรรมะประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์

นอกจากนี้การจัดการศึกษาของพระสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังมีส่วนในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชาวบ้าน ผ่านพิธีกรรมทางศาสนพิธีเป็นการประยุกต์ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนพิธีแบบชาวบ้านกับศาสนพิธีหลวงที่นำมาผสมผสานกันอย่างกลมกลืนเชื่อมโยงผูกพันกันได้อย่างดี ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในเชิงบูรณาการผ่านทางประเพณีทำบุญเดือน 10 และประเพณีชักพระ โดยพระเป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนา ในส่วนของประชาชนอาศัยพระภิกษุและวัดเป็นศูนย์กลางในการรักษาประเพณีวัฒนธรรม

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาช่วยลดช่องว่างทางการศึกษาให้กับประชาชน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนในการสร้างความเกื้อกูลต่อกัน ประสานความสามัคคีระหว่างวัดกับชุมชน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนผ่านทางประเพณีวัฒนธรรม และผ่านทางด้านกิจกรรมคือ การสอนธรรม โดยพระภิกษุที่มีความรู้จากสำนักศาสนศึกษาออกทำงานพระธรรมทูต สร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน นับเป็นการให้คำแนะนำในการดำรงชีวิตแก้ปัญหาระดับพื้นฐานให้กับประชาชนได้ การให้การศึกษา ในรูปของการให้คำปรึกษาทั้งในเรื่องการดำรงชีวิตในด้านการทำงาน ด้านประพฤตินอกในศีลในธรรม ซึ่งเป็นการให้การศึกษาออกห้องเรียนที่ได้ผลดี นับเป็นการศึกษาเพื่อมวลชนที่ให้ทั้งความรู้ทางศาสนา ความรู้ในเรื่องการดำรงชีวิต อีกทั้งเป็นการให้การศึกษาในเชิงควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ได้แก่ การให้การศึกษาด้านกิริยามารยาท การพัฒนาเยาวชนของพระสงฆ์ที่มีส่วนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ก็คือการพระภิกษุสามเณรลงไปอยู่ในชุมชนทำหน้าที่ในการอบรมเยาวชนผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน เป็นการสร้าง

ความใกล้ชิดกับประชาชน ทำให้ประชาชนมีโอกาสรับทราบ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ได้ทำให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าใจพระสงฆ์มากขึ้นอันนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบต่อสังคมจะบังเกิดมีได้อย่างเต็มที่ก็ต้องอาศัยการจัดการศึกษาที่เต็มรูปแบบของคณะสงฆ์ แต่เพราะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาไม่สามารถทำให้ผลดังที่กล่าวมาเกิดขึ้นแก่ชุมชนได้เต็มที่ เพราะมีข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดจากปัจจัยทางการศึกษา และกระบวนการทางการศึกษาในด้านต่าง ๆ ทำให้การจัดการศึกษาเกิดข้อจำกัดที่สำคัญคือ

1.) ด้านการสอนศีลธรรม ยังขาดพระภิกษุสอนศีลธรรมแก่ประชาชน เพราะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ยังกระจุกตัวอยู่แต่ในวัดที่มีความเจริญ ทำให้พระภิกษุสามเณรที่เข้าไปศึกษาในเมืองไม่กลับมาสู่วัดในชุมชน ไม่ต้องการทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชน ทำให้วัดในชนบทขาดแคลนพระที่มีความรู้เพื่อทำหน้าที่ในการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน

2.) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดการศึกษาแม้จะมีส่วนในการพัฒนาความรู้ให้กับประชาชนก็ตาม แต่เพราะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาไม่สามารถกระจายการจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึง ทำให้พระภิกษุที่อยู่ในวัดตามชนบทต้องเข้าไปศึกษาตามสำนักเรียนที่อยู่ในตัวเมืองแล้ว รับวัฒนธรรมแบบชุมชนเมืองมาใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับชาวบ้านเปลี่ยนไป พระภิกษุสามเณรมีความคิดไปตามกระแสสังคมกลายเป็นพวกวัตถุนิยมมากขึ้น และที่จบการศึกษาสูง ๆ ก็ไม่กลับไปสู่วัดตามชนบท การดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตามวิถีพุทธก็หมดไป ปัจจุบันพระภิกษุจึงเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมให้กับชาวบ้าน เป็นผลให้เกิดให้ช่องว่างระหว่างพระกับชาวบ้านมากขึ้น การพึ่งพาอาศัยระหว่างวัดกับชุมชนเริ่มลดน้อยลงกลายมาเป็นความสัมพันธ์ระดับปัจเจกชน ไม่ใช่เป็นความสัมพันธ์ระดับวัดกับชุมชน ความเกื้อกูลกันแบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าแบบแต่ก่อนก็ไม่มี วัดก็มีวิธีการดำรงอยู่ของวัดส่วนบ้านก็วิธีการดำรงอยู่ในส่วนของบ้านมาพบกันตอนงานตาย งานบวช ความเอื้ออาทรต่อกันไม่มีเพราะพระภิกษุส่วนหนึ่งที่รับการศึกษาสูงมักกลายเป็นพวกวัตถุนิยมทำตัวออกห่างจากชาวบ้าน

3.) ด้านวัฒนธรรมและประเพณี อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาที่เกิดจากการจัดการศึกษา เกิดจากคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ไม่สามารถส่งเสริมให้ประชาชนประกอบพิธีกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาให้ถูกต้องสอดคล้องเป็นอันเดียวกันได้ เพราะในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดสงขลาสร้างประเพณีใหม่ขึ้นมาได้แก่ ประเพณีงานศพของพระภิกษุต้องผูกผ้า ประดับดอกไม้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้กับชาวบ้าน ละทิ้งแนวทางแบบพุทธ ทำให้ประเพณีทางศาสนากลายเป็นประเพณีที่สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมากขึ้นเพราะประชาชนมองว่าพระภิกษุมีความเป็นอยู่ที่ฟุ่มเฟือย

4.) ด้านการให้โอกาสทางการศึกษา การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในปัจจุบันยังไม่สามารถให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างแท้จริง เพราะคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึง วัดไม่สามารถให้การศึกษแก่ชุมชนเพื่อสร้างศรัทธาให้กับชุมชนได้เหมือนในอดีต พระภิกษุสามเณรปัจจุบันอาศัยศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ในอดีตในการดำรงตนอยู่ในปัจจุบัน เพราะในอดีตวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษแก่เยาวชน เมื่อการจัดการศึกษาของวัดมีไม่ทั่วถึง บทบาทของวัดต่อชุมชนก็เปลี่ยนไปวัดไม่สามารถให้การศึกษแก่ชุมชนได้ ทำให้ชุมชนส่วนหนึ่งก็ไม่สนใจวัด การสนใจธรรมและการนำเอาหลักธรรมไปดำเนินชีวิตของคนในชุมชนก็ก็น้อยลง ทำให้ชาวพุทธขาดเหตุผลมากขึ้น เมื่อมีปัญหาในชุมชนจึงมักแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และการให้การศึกษแก่ชุมชนของพระสงฆ์ด้วยการแสดงธรรม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ก็ยังไม่สามารถปลูกจิตสำนึกรักศาสนา รักพระธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนได้

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาแม้จะประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ มากมาย แต่คณะสงฆ์เองก็ยังพยายามจัดการศึกษาเท่าที่สามารถดำเนินการได้ ผลที่ได้นอกจากจะเกิดประโยชน์แก่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นการสร้างและพัฒนาบุคลากรให้กับคณะสงฆ์ และช่วยเหลือสังคมในด้านกาบรอบรมศีลธรรมด้วยการจัดโครงการบรรพชาสามเณร การอบรมศีลธรรมแก่เยาวชนด้านเศรษฐกิจมีการจัดตั้งโครงการธนาคารเพื่อชีวิต ประปาหมู่บ้าน และการให้โอกาส

ทางการศึกษาแก่เยาวชนผู้ที่ด้อยโอกาสซึ่งไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาตามปกติได้เข้ามาบรรจบเพื่อแสวงหาโอกาสศึกษาต่อ นอกจากนี้ลักษณะการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ยังเป็นการจัดการศึกษาที่ใกล้ชิดกับประชาชน เป็นระบบการศึกษาที่มีส่วนสนับสนุนให้วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันอีกด้วย นับได้ว่าจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาได้ส่งผลดีทั้งแก่พระพุทธศาสนาและสังคม

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และสังคม ในครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม มุ่งศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา และครูผู้สอน เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. แหล่งข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารคณะสงฆ์ และผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาจำนวน 25 รูป ครู-อาจารย์จำนวน 10 รูป ผู้เรียนจำนวน 39 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 รูป/ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์จำนวน 1 ฉบับแบ่งออกเป็น 5 ตอนคือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลา ตอนที่ 3 ปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติในจังหวัดสงขลา ตอนที่ 4 ผลกระทบจากการจัดการศึกษาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรองจากเจ้าคณะจังหวัดสงขลา ส่งแบบสัมภาษณ์ และลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ และสังเกตด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีแยกแยะข้อมูลตามเนื้อหาและขอบเขตของการศึกษา นำมาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ความตามขอบเขตของการศึกษา นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา มี 2 ลักษณะคือ การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร แบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ การศึกษาแผนกนักธรรม มีสำนักศาสนศึกษาจำนวน 68 แห่ง แผนกบาลี ปัจจุบันมีสำนักศาสนศึกษาจำนวน 10 แห่ง และการศึกษาแผนกสามัญศึกษามีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญจำนวน 5 แห่ง อีกประการหนึ่งก็คือการศึกษาสำหรับประชาชน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การศึกษาแผนกธรรมศึกษา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งจัดอยู่ในวัดจำนวน 17 แห่ง

สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลา ด้านปัจจัยทางการศึกษาปรากฏว่า ผู้บริหารคณะสงฆ์ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ และดำรงตำแหน่งทางการปกครองทำให้ขาดความกระตือรือร้นทางการศึกษา

ครูผู้สอนพระปริยัติธรรมส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาทำให้ขาดกรอบคิดและความสามารถด้านการสอนทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้เรียน และผู้เรียนส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสามเณร ซึ่งไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในระบบการศึกษาตามปกติจึงบวชเพื่อแสวงหาโอกาสศึกษาต่อ ทำให้ขาดความรับผิดชอบและไม่สนใจศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกนักธรรม ด้านงบประมาณที่ใช้จัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาได้มาจากกองทุนการศึกษาของคณะสงฆ์ เงินจัดสรรของกรมการศาสนา และเงินกองทุนของวัดมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอสำหรับนำมาจัดการศึกษาในแต่ละปี สำหรับหลักสูตรการศึกษาแผนกบาลีใช้มานานโดยไม่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยและเหมาะสมบางส่วนไม่สอดคล้องกับพระไตรปิฎก และแผนกนักธรรมมีเนื้อหาไม่ได้รับการปรับปรุงทำให้ผู้เรียนไม่อยากเรียนเพราะไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมยุคปัจจุบันซึ่งสภาพสังคมเปลี่ยนไปทำให้ทางเลือกด้านการศึกษามีมากขึ้น และแผนกสามัญศึกษายังขาดเนื้อหาด้านการปฏิบัติ

ด้านกระบวนการเรียนการสอน คือ การศึกษาแผนกบาลี มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเข้าใจหลักไวยากรณ์และภาษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีบาลีและสารัตถธรรมจากพระไตรปิฎก แผนกนักธรรมมุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์ และหลักพระธรรมวินัยขั้นพื้นฐาน ทำให้ผู้เรียนท่องจำหลักธรรมด้านเดียว ขาดความชวนชววยในการค้นคว้าเพื่อให้เกิดความแตกฉานในหลักธรรม แผนกสามัญศึกษามุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งทางคตินิยมควบคู่ทางคติโลกทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทั้งสองด้าน การบริหารและการจัดการศึกษามีลักษณะต่างวัดต่างจัด ทำให้มีสำนักศาสนศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การเรียนการสอนแผนกบาลีและแผนกนักธรรมผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนการท่องจำ ทำให้การเรียนการสอนที่เป็นอยู่เป็นเพียงการเรียนเพื่อรักษาประเพณีเท่านั้น แผนกสามัญศึกษายังขาดแคลนบุคลากร และอุปกรณ์การเรียนการสอน ทำให้ไม่สามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบของกรมการศาสนาได้ ส่วนการวัดผลและการประเมินผลแผนกบาลีและแผนกธรรมถูกกำหนดโดยแม่กองบาลีและแม่กองธรรมสนามหลวง ทำให้วัดและสำนักศาสนศึกษาที่จัดการศึกษาไม่ได้มีส่วนร่วม ส่งผลให้วัดผลและประเมินผลไม่เป็นที่พอใจของครูและความสามารถของผู้เรียน ด้านผลผลิตทางการ

ศึกษาทั้งแผนกบาลีและแผนกนักธรรมผู้เรียนให้การยอมรับน้อยลง ทำให้จำนวนผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษามีน้อยลง และผู้ที่สำเร็จการศึกษาก็มีคุณภาพด้อยลงทำให้สังคมให้การยอมรับน้อยลง

ปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา คือ ด้านปัจจัยทางการศึกษา ผู้บริหารให้การสนับสนุนการศึกษาไม่เต็มที่เพราะมีภาระงานด้านการปกครอง ขาดประสบการณ์และภาวะผู้นำทางการศึกษา ส่งผลให้ไม่เข้าใจระบบการจัดการศึกษาไม่ใส่ใจต่อการพัฒนาการศึกษา ส่วนครูผู้สอนยังขาดแคลน และขาดประสบการณ์ในการสอน ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การสอนต้องใช้ระบบพี่สอนน้อง ครูกระจุกตัวอยู่ในวัดที่มีความเจริญทำให้วัดในชนบทขาดแคลนครู ครูได้รับค่าตอบแทนน้อยทำให้ไม่อยากสอน ไม่มีแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ทำให้ครูผู้สอนต้องจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนเองด้วยปัจจัยส่วนตัว ผู้เรียนแผนกบาลีและแผนกนักธรรมไม่ตั้งใจศึกษาเพราะสังคมไม่ยอมรับวุฒิการศึกษาของพระสงฆ์ ทำให้จำนวนผู้เรียนลดน้อยลง สำนักศาสนศึกษาขาดแคลนงบประมาณ และงบประมาณที่ได้รับสนับสนุนมาในแต่ละปีก็ยังคงจัดกระจายและไม่เป็นกลุ่มก้อน และไม่ตรงเวลา ทำให้ไม่สามารถนำงบประมาณมาพัฒนาการศึกษาได้ตามความประสงค์อย่างเต็มที่ ไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ถูกต้อง ทำให้ผู้ที่รับผิดชอบนำเงินสนับสนุนการศึกษาไปใช้ผิดประเภท ในส่วนหลักสูตรแผนกบาลีและนักธรรมเนื้อหาเข้าใจยาก และมีสาระมากเกินไปเมื่อเทียบกับเวลาที่เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนได้ทันตามระยะเวลาที่แม่กองบาลีและแม่กองธรรมกำหนด วัตถุประสงค์ไม่ชัดเจนทำให้ผู้เรียนไม่อยากเรียนเพราะไม่ทราบว่าเรียนไปเพื่ออะไร ไม่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ผู้เรียนไม่อยากเรียนเพราะปัจจุบันการศึกษามีทางเลือกมากขึ้น

ด้านกระบวนการจัดการศึกษา เป้าหมายและนโยบายการจัดการศึกษาไม่ชัดเจน ทำให้การทำงานด้านการศึกษาด้านไตรสิกขาไม่ชัดเจน ครูไม่สามารถจัดการสอนให้บรรลุเป้าหมายได้ ทำให้บางสำนักเรียนส่งนักเรียนเข้าสอบโดยไม่ได้ผ่านการเรียนการสอนเพราะมุ่งเพียงปริมาณของผู้สอบ ส่งผลให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ขาดความน่าเชื่อถือลง การบริหารและการจัดการด้านบุคลากรมีปัญหาเนื่องจากไม่

สามารถกำหนดคุณสมบัติเพื่อใช้คัดเลือกครูผู้สอนได้ ทำให้ได้ครูที่ไม่มีความสามารถ มาทำหน้าที่ คณะสงฆ์ไม่มีโครงการอบรมพัฒนาครูผู้สอน ทำให้ครูไม่ได้รับการพัฒนา ความรู้ความสามารถ รูปแบบการสอนและทัศนคติเกี่ยวกับการสอนพระปริยัติธรรม ส่วนทางด้านวิชาการ ขาดผู้รับผิดชอบงานด้านทะเบียน ทำให้ขาดข้อมูลด้านสถิติของ ครูและนักเรียน เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ขาดผู้รับผิดชอบด้านการวัดผล และการประเมินผล ทำให้การปรับปรุงการเรียนการสอนทำได้ยาก ขาดผู้รับผิดชอบในการควบคุมบริหารการเรียนการสอน ทำให้ครูและนักเรียน สอนและเรียนกันตามความพอใจ ขาดผู้รับผิดชอบด้านวัสดุอุปกรณ์ ทำให้วัสดุอุปกรณ์ถูกนำไปใช้เป็นส่วนตัว ทำให้เกิดการเสียหายและสูญหายโดยไม่มีใครรับผิดชอบ ขาดคนดูแลอาคารสถานที่ ทำให้อาคารเรียน ห้องเรียน และโต๊ะเรียนสกปรกไม่เป็นระเบียบ ด้านการเรียนการสอนแผนกบาลีและแผนกธรรมยังใช้รูปแบบการศึกษาเดิม ๆ คือ ครูสอนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนเน้นการท่องจำ ไม่มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการสอน ทำให้ผู้เรียน เบื่อหน่าย และขาดความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจนทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษา มีคุณภาพด้อยลง ไม่สามารถทำหน้าที่ทางศาสนาได้

การวัดผลและการประเมิน ผู้สอนกับผู้ประเมินเป็นบุคคลคนละกลุ่ม ทำให้การประเมินผลไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน ข้อสอบถามและ วัดด้านความจำแต่ไม่ได้วัดด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ทำให้ผู้ที่สอบได้ หรือผ่านการประเมินมีความรู้เฉพาะด้านความจำเท่านั้น เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล ยังคงใช้แบบเดิมที่ใช้มานานคือ การนับคะแนนผิด ทำให้ผู้เรียนสอบตก ขาดสอบ และ ทุจริตกันมากในแต่ละปีการศึกษา ด้านผลผลิตทางการศึกษา คือ จากสาเหตุที่มีการ ประเมินผู้เรียนด้านความจำอย่างเดียวทำให้คุณภาพของผู้ที่สำเร็จการศึกษาออกมามี น้อยลง ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปถ่ายทอดแก่ผู้อื่นได้อย่างเต็มที่ ผู้ เรียนไม่เชื่อมั่นต่อการศึกษาแผนกนักธรรมและบาลีเพราะสังคมยังให้การยอมรับวุฒิการ ศึกษา น้อย

ผลกระทบจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลาที่มีต่อพระ พุทธศาสนาและสังคม 2 ประการ คือ ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ด้านศาสนธรรมคือ พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมจากหลักสูตร แผนกบาลี แผนกนักธรรม

และแผนกสามัญศึกษา ในส่วนของประชาชนได้ศึกษาหลักธรรมจากหลักสูตรธรรมศึกษา หลักสูตรพุทธศาสนาวินายก และการศึกษาหลักธรรมของสงฆ์ ทำให้พระภิกษุ สามเณรและประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและน้อมนำไปปฏิบัติและเผยแผ่ สร้างความมั่นคงให้กับหลักธรรมและสามารถพัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้นทำให้เกิด ความสุขในการดำรงชีวิตแต่เนื่องมีข้อจำกัดทางการศึกษาด้านปัจจัย และกระบวนการ การ ทางการศึกษา ทำให้การจัดการศึกษาได้รับผลไม่เต็มที่ ส่งผลให้พระภิกษุสามเณร และประชาชนบางส่วนเข้าใจความหมายของหลักธรรม และนำไปเผยแผ่ผิดคลาดเคลื่อน ไปจากหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ส่วนผลกระทบด้านศาสนบุคคล ได้แก่ การผลิต ศาสนบุคคล และการพัฒนาบุคลากรให้คณะสงฆ์ ช่วยให้สามารถแก้ปัญหาการขาด แคลนบุคลากรด้านการศึกษาและด้านการปกครองได้ส่วนหนึ่ง แต่การจัดการศึกษา ของคณะสงฆ์มีปัญหาในด้านปัจจัย และกระบวนการทางการศึกษาส่งผลให้การผลิต บุคลากรทางการศึกษา การปกครอง และการเผยแผ่ธรรมให้ได้ตามความต้องการของ คณะสงฆ์และสังคมยังทำได้น้อย

ผลกระทบต่อสังคมคือ การจัดการศึกษาส่งผลด้านคุณธรรมและจริยธรรม ได้แก่การจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมโครงการใช้เวลา ว่างให้เกิดประโยชน์ ได้ศึกษาและทำความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง ต่าง ๆ มีความกตัญญู เป็นต้น และน้อมนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติ ทำให้ผู้เข้าอบรมได้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไปในทางที่ดี ทำให้เข้าใจระเบียบข้อปฏิบัติของชาวพุทธใน เรื่องการทำความเคารพ การกราบและการไหว้พระที่ถูกต้อง การอบรมเยาวชนภาค ฤดูร้อน ส่งผลให้เยาวชนได้ศึกษาหลักธรรมเว้นจากการเที่ยวเตร่ ลดความประพฤติที่ ดื้อรั้นและห่างไกลจากสิ่งเสพติด การสอนศีลธรรมแก่นักเรียนและประชาชน ส่งผล ให้นักเรียนตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และประชาชนได้เข้าใจหลักธรรมทางพุทธ ศาสนามากขึ้น ด้านความสงบสุขของคนในสังคม พระสงฆ์ร่วมกับประชาชนจัดตั้ง โครงการธนาคารชีวิต ทำให้ประชาชนรู้จักระบบการจัดเก็บ และการใช้จ่ายทรัพย์ รวมทั้ง รู้จักรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน จัดโครงการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดและเรื่อง อบายมุขแก่เยาวชนและประชาชน ส่งผลให้เยาวชนและประชาชนได้เห็นและเข้าใจ โทษของยาเสพติดและอบายมุขในด้านต่าง ๆ จนพากันลด เลิก และหลีกเลี่ยงจากยา

เสพติดและอบายมุข

ด้านการให้โอกาสทางการศึกษา การจัดการศึกษาส่งผลให้ประชาชนผู้ที่
 ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้บวชเข้ามาศึกษาหลักธรรมยกระดับความรู้ และยกสถานะ
 ภาพทางสังคมได้เนื่องจากเป็นระบบการศึกษาที่ใช้ทุนน้อย ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
 การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ ได้ส่งผลให้วัดและชุมชนมีความใกล้ชิดและมีความเข้าใจ
 ในบทบาทของแต่ละฝ่ายมากขึ้นโดยผ่านบุตรหลานที่เข้ามาบวช เพราะระบบการศึกษา
 ของพระสงฆ์เป็นระบบการศึกษาที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดเนื่องจากการจัดการ
 ศึกษาที่วัดจัดเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านปัจจัยและกระบวนการ
 ทางการศึกษาทำให้คณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการศึกษาให้มีความทัดเทียมกันและครอบคลุม
 ทั่วถึงทั้งจังหวัดได้ ส่งผลให้การผลิตบุคลากรทางศาสนาที่มีความพร้อมทางศีลา
 จารวัตร และวิชาความรู้เพื่อออกไปทำงานสนองความต้องการของคณะสงฆ์และสังคม
 ยังทำได้น้อยและไม่เพียงพอกับความต้องการของสังคม

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบสภาพ ปัญหาและผลกระทบจากการจัดการ
 ศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลา ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีประเด็น
 ที่ควรนำมาอภิปรายผลคือ ด้านผู้บริหารคณะสงฆ์และผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาซึ่ง
 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 66 -80 ปี ซึ่งอายุของผู้บริหารมีผลต่อการจัดการศึกษาเนื่อง
 จากผู้อยู่ในวัยดังกล่าวไม่มีความตื่นตัวขาดความกระตือรือร้นในการทำงานเพื่อพัฒนาการ
 ศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลา เนื่องจากผ่านวัยของการทำงานอยู่
 ในวัยของผู้ชราที่ต้องการพักผ่อน ผู้บริหารยังสับสนในบทบาททางการศึกษาของตนเอง
 โดยเฉพาะบทบาทในด้านการบริหารสำนักศาสนศึกษาที่ใส่ใจเฉพาะการจัดการศึกษา
 ภายในวัดของตนเองเท่านั้นไม่ใส่ใจต่อวัดอื่น ทอดธุระทางการศึกษาเอาใจใส่เฉพาะงาน
 ด้านการปกครองด้านเดียว ขาดประสบการณ์ด้านการศึกษา ซึ่งปัญหาด้านนี้ผู้วิจัยมอง
 ว่า เกิดมาจากคณะสงฆ์ไม่ได้วางแผนเรื่องการจัดวางบุคลากรที่มาทำงานด้านการศึกษา

ครูสอนขาดแคลนเป็นปัญหาสำคัญในระดับต้น ๆ ของสำนักศาสนศึกษาทั้ง
 แผนกบาลี และแผนกธรรม ในจังหวัดสงขลา ทำให้วัดแห่งไม่สามารถเปิดสอนได้ ซึ่งผล

การศึกษาส่วนนี้สอดคล้อง กับผลการศึกษาของพูนสุข เขิดชัย (2532) ที่ว่า ปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์คือ การขาดครูสอนที่มีความรู้ ความสามารถ และความเสียสละที่จะสอนเพื่อให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร แต่ผลการศึกษานี้แตกต่างจากผลการศึกษาของนุรทิน ขำภีรักษ์ (2539) ที่ว่า ปัญหาการขาดแคลนครูสอนของสำนักศาสนศึกษาในสวนกลางมีความสำคัญอยู่ในระดับที่น้อย ซึ่งผู้วิจัยกลับเห็นว่า การขาดแคลนครูมิใช่ปัญหาที่สำคัญอาจเกิดจากนักเรียนในสวนกลางที่ผู้วิจัยท่านนี้เข้าไปศึกษา ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเพราะแหล่งพักพิงของพระภิกษุที่มีความรู้ซึ่งมาจากภาคต่าง ๆ ทำให้ปัญหาการขาดแคลนครูสอนไม่มีความสำคัญของนักเรียนในสวนกลาง แต่กลายเป็นปัญหาที่สำคัญของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดสงขลา

นอกจากนี้ครูผู้สอน และผู้เรียนในสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีมีบทบาทที่ซ้ำซ้อนกัน ซึ่งโอกาสที่ครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นบุคคลผู้เดียวกันมีความเป็นไปได้สูงมากคือพระภิกษุรูปเดียวเป็นผู้เรียนในระดับชั้นเรียนที่สูง แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นครูผู้สอนในระดับชั้นเรียนที่ต่ำลงมา อันเป็นที่มาของระบบพี่สอนน้องในสำนักศาสนศึกษา และพระภิกษุเหล่านี้มาทำหน้าที่สอนเพราะเกิดจากเกรงใจเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครูผู้สอนอยู่บ่อย ๆ เพราะครูไม่สามารถทำหน้าที่สองบทบาทในขณะเดียวกันได้จึงมักลาออกกลางคัน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของพระมหาสุช สุวีโร (2539) ที่ว่า ครูที่สอนอยู่ในนักเรียนสวนกลางส่วนใหญ่สอนเพราะเจ้าอาวาสขอร้อง การสอนแบบพี่สอนน้องเกิดจากพระภิกษุที่มีความรู้พอที่จะทำหน้าที่สอนได้ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระยะที่ตนเองยังต้องศึกษาเล่าเรียน ทำให้ไม่มีเวลาในการสอนอย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามแม้การสอนแบบพี่สอนน้องจะสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้ แต่ก็กลายมาเป็นเหตุให้นักศาสนศึกษาไม่สามารถกำหนดคุณสมบัติหรือคัดเลือกพระภิกษุที่มาเป็นครูสอนได้ ครูสอนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการอบรมด้านการสอน และพัฒนารูปแบบการสอน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ อุเทน โคตรภูเวียง (2533) ที่ว่า ปัญหาที่สำคัญของครูผู้สอนก็คือ ครูไม่ได้รับการ

พัฒนาเรื่องความรู้ทำให้ไม่พัฒนาและปรับปรุงตนเอง ส่งผลให้การเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ผู้วิจัยเองมีความเห็นในเรื่องนี้ว่า ปัญหาการพัฒนาความรู้ให้ครูเป็นปัญหาที่สำนักศาสนศึกษามองข้ามมานาน เนื่องจากสำนักศาสนศึกษาไม่ได้รับการประเมินครูผู้สอน และครูผู้สอนก็ขาดการปรับตัวซึ่งในเรื่องนี้ สำนักศาสนศึกษาควรแก้ไขโดยการนำครูผู้สอนเข้าคอร์สฝึกอบรมหลังการปิดภาคการศึกษาในแต่ละปี โดยเชิญผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนทั้งฝ่ายพระภิกษุและฝ่ายฆราวาสมาถวายความรู้ครั้งละ 15 - 20 วัน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และเทคนิควิธีการสอนให้กับคณะครู

ในส่วนของหลักสูตรการศึกษา คณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ก็ยึดตามหลักสูตรของส่วนกลาง การจัดการศึกษายังขาดทฤษฎีการศึกษาตามหลักของศีล สมาธิ และปัญญา กระบวนการเรียนการสอนก็ไม่ได้เป็นตามหลักการศึกษาคือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ สร้างความสับสนให้กับผู้เรียน ผู้สำเร็จการศึกษาจากแต่ละหลักสูตรก็ได้รับการยอมรับไม่เท่ากัน หลักสูตรการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดอยู่ก็ขาดความสัมพันธ์กันทั้งหลักสูตรบาลี สูตรนันทกรรม และหลักสูตรแผนกสามัญ ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษา วีรชาติ นิมอนงค์ (2545) ที่ว่า หลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้ เนื่องจากผู้สำเร็จการศึกษหลักสูตรบาลี นันทกรรม และหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกสามัญ ไม่สามารถเทียบโอนกันได้ เพราะหลักสูตรบาลี และนันทกรรมเป็นหลักสูตรเก่าที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงหลักสูตร วิชา และกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องพ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ

นอกจากนี้หลักสูตรบาลีและนันทกรรมของคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็ยังไม่มียุทธประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาด้านศีล สมาธิ และปัญญาที่ชัดเจน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของทวี บุญมี (2535) ที่ว่า หลักสูตรบาลีไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่าเรียนไปทำอะไร เรียนไปใช้ทำอะไร ครูผู้สอน และนักเรียนก็ไม่ทราบวัตถุประสงค์ของการเรียนพระปริยัติธรรม เนื่องจากครูไม่ได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนให้ทราบ และสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของพระเทพเวที (2536) ที่ว่า หลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ยังขาดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ชัดเจน ทำให้ผู้จัดการศึกษาทั้งแนวทางการศึกษาตามแบบพุทธ ไม่ได้มุ่งสอนให้พระภิกษุสามเณรได้

ปริญญาทางศาสนาอย่างแท้จริง ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คณะสงฆ์จังหวัดสงขลา จัดทำหลักสูตรโดยนำหลักสูตรการศึกษาทั้ง 3 แผนก มาจัดเนื้อหาและรูปแบบการเรียนการสอนใหม่ให้บูรณาการกัน โดยยึดหลักปรัชญาการศึกษาแบบพระพุทธคือศีล สมาธิ และปัญญา แล้วจึงดำเนินการจัดการศึกษาตามขั้นตอนคือ ปรียัติ ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ จัดทำเนื้อหาหลักสูตรแผนกนักธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษาให้ สอดคล้องกันโดยยึดหลักพุทธปรัชญาดังกล่าว ซึ่งหากทำได้ก็จะสามารถแก้ปัญหาเนื้อหาของหลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบันได้

อีกประการหนึ่งก็คือปัญหาด้านหลักสูตรที่ไม่ได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบัน ผลการศึกษาส่วนนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) และวีรชาติ นิเมอนงค์ (2545) ที่ว่า หลักสูตร แผนกบาลี และแผนกนักธรรม ที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัย มีเนื้อหาสาระมากเกินไปยากต่อการเข้าใจ ผู้เรียนไม่สามารถจับประเด็นได้ ขาดการประยุกต์หลักสูตรแล้วใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการในปัจจุบัน ไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และยากเกินไปสมควรปรับปรุงให้ทันสมัยขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ปัญหาด้านงบประมาณ ที่เกิดจากการขาดแคลนงบประมาณสำหรับนำมาใช้ในการจัดศึกษาเนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างจำกัด และสำนักศาสนาศึกษายังขาดระบบในการใช้จ่ายงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ ที่จัดวิจัยการติดตามและประเมินโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ (2544) พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ยังขาดแคลนงบประมาณ เพราะเงินที่ได้รับจากรัฐไม่เพียงพอ และเงินที่รับจากการสนับสนุนจากเอกชน ประชาชนมีน้อย ทำให้การปรับตัวทางการศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลาทำได้น้อย" การบริหารงบประมาณก็ยังไม่มีการใช้จ่ายงบประมาณอย่างชัดเจนในแต่ละปี และผลการวิจัยส่วนนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรชัย ขยัน (2539) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การจัดทำแผนการใช้เงินทางโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีการวางแผน และการจัดทำเรื่องงบประมาณยังไม่มีความเหมาะสม การวางแผนเรื่องการใช้จ่ายเงินยังไม่มีการจัดทำอย่างจริงจัง เป็นผลทำให้งบ

ประมาณทางการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลา ยังขาดแคลนอยู่ เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ถึงแม้คณะสงฆ์จะได้รับงบประมาณมาจำนวนน้อยก็ตาม แต่สิ่งที่คณะสงฆ์ดำเนินการอยู่กลับสร้างประโยชน์ให้กับสังคมมากมายหลายเท่า ในส่วนนี้ผู้วิจัยมองว่า หากรัฐบาลมีพระราชบัญญัติการศึกษาสำหรับพระสงฆ์แล้ว ก็ทำให้แนวทางการปฏิบัติด้านงบประมาณในการจัดการศึกษาชัดเจนขึ้นก็จะเกิดผลดีต่อการศึกษามากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และยังคงประโยชน์อย่างมากแก่ประชาชนและสังคมไทย

สำหรับผลกระทบต่อศาสนบุคคล ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนศาสนบุคคล ทางพระพุทธศาสนาได้ระดับหนึ่งแต่ก็ยังทำไม่ได้เต็มที่ ผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ปัญหาด้านศาสนบุคคลเกิดจากคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาผลิตศาสนบุคคลแล้วก็ปล่อยปละละเลยไม่ได้ใส่ใจมาทำงานเพื่อพัฒนาการศึกษา และการปกครองของคณะสงฆ์ให้มีความเจริญอย่างแท้จริง ผลที่ปรากฏชัดในปัจจุบันคือ ยิ่งจัดการศึกษาก็ยิ่งมีปัญหาการขาดแคลนครู ขาดพระผู้ทรงความรู้มาทำหน้าที่เจ้าอาวาสมาบริหารวัดสาเหตุเกิดจากผู้บริหารคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังคงใช้ระบบอุปถัมภ์ คือ การนำพระภิกษุที่ใกล้ชิดซึ่งไม่มีความรู้มาผู้ปกครองวัดที่เป็นสำนักศาสนศึกษา หรือปลัดเจ้าอาวาสที่มีความรู้สูงออกแล้วแต่งตั้งคนสนิทไม่มีความรู้เข้าไปดูแลสำนักศาสนศึกษาแทน กรณีที่เกิดขึ้นที่วัดพะโคะจนทำให้สำนักศาสนศึกษาต้องปิดเรียนไปโดยปริยาย

ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เองไม่ได้มุ่งให้การศึกษาเพื่อขัดเกลาผู้เรียนทางกาย ทางวาจา และการสำรวมทางด้านจิตใจ ทำให้พฤติกรรมของผู้ที่สำเร็จการศึกษาไม่แตกต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้รับศึกษาทำให้เป็นที่กังขาของบุคคลทั่วไปว่า ผู้ที่ผ่านการศึกษาของพระสงฆ์จะเป็นศาสนบุคคลนำพาพระพุทธศาสนาได้เพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของพระเทพเวที (2531: 28) ที่ว่า การศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอที่จะสร้างศาสนบุคคลให้รักษาพระพุทธศาสนาที่ดีได้ในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอย่างเช่นในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องคุณภาพของคน คณะสงฆ์ซึ่งควรจะเป็นผู้นำด้านพุทธศาสนากลับกลายเป็นผู้ตาม และก็ตามไม่ทันเนื่องจากคณะสงฆ์ไม่มีนโยบายในการผลิตบุคลากรไปปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาที่ชัดเจน จึงทำให้ขาดแคลนบุคลากรที่จะไปสนองตอบความต้องการของชาวบ้านได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่า โครงสร้างคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาในปัจจุบันก็ยัง ไม่เปิดโอกาสและส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุที่มีการศึกษาสูงทั้งแผนกบาลี นักธรรม และแผนกสามัญเข้ามาทำงานให้กับคณะสงฆ์ เป็นผลให้เป้าหมายของการจัดการ ศึกษาที่มุ่งหวังเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรไม่สามารถทำได้จริง เพราะคณะ สงฆ์ยังจัดการศึกษาก็ยังไม่สามารถปัญหาการขาดแคลนครูสอนได้ พระสงฆ์ที่มีอยู่ก็ ไม่อาจเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชนได้ เนื่องจากตัวผู้เรียนมุ่ง เรียนแต่ภาคทฤษฎีจนละเลยไม่ใส่ใจภาคปฏิบัติ ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ศรัทธา ต่ออาจารย์ของพระสงฆ์ ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การจัดการศึกษาของคณะ สงฆ์จังหวัดสงขลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังจัดการศึกษาผู้เรียนก็ยิ่งลดลง พระภิกษุที่ เป็นผู้บริหารวัดที่มีความรู้ก็ยังมีจำนวนน้อย ผู้เรียนแผนกบาลีส่วนใหญ่ก็ยังเป็นพระ ภิกษุสามเณรที่มาจากต่างจังหวัด การจัดการศึกษาแต่ภาคทฤษฎีที่มุ่งเน้นด้านปริมาณ อย่างเดียว ทำให้ผู้เรียนเกิดความทะยานอยากไปตามความปรารถนาของผู้สอนที่มุ่ง สอนเพียงเพื่อให้ผู้เรียนสอบได้ โดยมีได้สอนมุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแตกฉาน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางใน การเผยแผ่และรักษาพระพุทธศาสนา ขาดการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้และ ปฏิบัติ เพื่อให้ถึงเป้าหมายของการศึกษา คือ วิชา จรณสมุปนุโน จนเป็นผลให้ พระสงฆ์ในปัจจุบันไม่มีการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสุวรรณ เพชรนิล (2524 : 141,168) ที่ว่า ปัจจุบันพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีใช้เป็น ภาระงานทางสังคมของสังคมไทยอีกต่อไป เพราะพระสงฆ์มิได้มีบทบาทในการ สร้างสรรค์สังคมเหมือนในอดีตที่ผ่านมา และพระสงฆ์มิได้มีการเชื่อมต่อกับสังคมอย่าง ที่ ควรจะเป็น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมองว่า พระภิกษุที่ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก ยังมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนาคือ ศิล สมาธิ และปัญญา แต่มองเป็นเพียงทางผ่านเพื่อไปสู่จุดประสงค์อย่างอื่น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวัดและ ชุมชนชาวพุทธ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลายังได้สูญเสียความเป็น ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นศูนย์กลางแห่งการผลิตปัญญาชน ทางพระพุทธศาสนา จนทำให้ชาวพุทธในจังหวัดสงขลาทั้งฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์

ขาดผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีความรู้ความสามารถที่จะนำพาพระพุทธศาสนาไปในทิศทางที่เหมาะสม วัดสูญเสียความเป็นผู้นำทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และกำลังโดดเดี่ยวตัวเองออกจากรัฐ และประชาชนในท่ามกลางสังคมเมืองและสังคมอุตสาหกรรม เพราะคณะสงฆ์ไม่มีบทบาทที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาทางสังคม เนื่องการศึกษาทำให้บุคลากรของสถาบันสงฆ์พยายามทำตัวออกห่างจากสังคมมากขึ้น และคงจะหมดบทบาทไปจากสังคมในที่สุด

อีกประการหนึ่ง การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาเป็นการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน สร้างทางเลือกทางการศึกษาให้กับประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาโดยตรงซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิทยากร เชียงกูล (2542 : 188) และพระมหามณเฑียร ธีรานนุโท (2534) ที่ว่า สังคมไทยนั้นการบวชเป็นพระเป็นเส้นทางเลือกหรือช่องทางในการแสวงหาโอกาสทางการศึกษา และเป็นการได้แต่ทางอาชีพของคนจนในชนบทจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสศึกษาสายสามัญตามปกติ ระบบการศึกษาของพระสงฆ์ช่วยแบ่งเบาปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาให้รัฐได้ส่วนหนึ่ง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์ (2542) ที่ว่า ผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ก็คือการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาศาสนาตามสถาบันการศึกษาที่รัฐจัดให้ อันเนื่องมาจากปัญหาการขาดแคลนทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้การศึกษาของคณะสงฆ์ยังมีบทบาทในการสะท้อนภาพความล้มเหลวของรัฐในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนผู้ด้อยโอกาสได้อย่างชัดเจน

สำหรับผู้วิจัยเองเห็นด้วยกับผลการศึกษานี้ เพราะในปัจจุบันแม้ทางราชการจะเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนจนถึงขั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงประชาชนจำนวนมากก็ยังคงมาอาศัยสถาบันพระสงฆ์เป็นแหล่งในการศึกษาต่อ เพราะทางราชการให้เฉพาะโอกาสในการศึกษา แต่ค่าใช้จ่ายด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน เครื่องแต่งกาย และของใช้จำเป็นอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากก็ยังคงตกเป็นภาระของผู้ปกครอง สถาบันสงฆ์จึงกลายเป็นสถานที่รองรับด้านการศึกษาของประชาชนกลุ่มดังกล่าวอยู่เหมือนเดิม อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า การเปิดโอกาสทางการศึกษาดังกล่าวกลับทำให้พระภิกษุสามเณรมองข้ามคุณค่าของการศึกษา

แผนกบาลีและแผนกนักธรรมมากขึ้น ผู้ศึกษามุ่งแสวงหาโอกาสเพื่อตัวเองมากเกินไปจนลืมให้ความสำคัญกับการศึกษาหลักธรรมวินัย และผู้วิจัยเองเห็นว่า ปัจจุบันคณะสงฆ์และรัฐยังไม่ให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างเต็มที่สังเกตได้จากงบประมาณจัดสรรให้กับการศึกษาพระปริยัตินั้นน้อยมาก วัดต่าง ๆ ยังคงทุ่มเทเงินเป็นจำนวนมากไปสร้างถาวรวัตถุ แต่ไม่สนใจจัดการศึกษาอันเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรมในวัดต่าง ๆ กลายเป็นที่พักของนักท่องเที่ยวแทนพระภิกษุสามเณร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

จากผลการศึกษาลักษณะที่พบจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และสังคมในครั้งนี้ ทำให้ทราบสภาพและปัญหาการจัดการศึกษา และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในครั้งนี้ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการขาดแคลนผู้สอน คณะสงฆ์จังหวัดสงขลาควรจัดการศึกษาแผนกธรรมใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะทางสังคมในปัจจุบัน โดยการยุบสำนักศาสนศึกษาในระดับตำบลที่มีอยู่ทั้งหมด 68 แห่ง เข้าเป็นสำนักศาสนศึกษาระดับอำเภอโดยมีเจ้าคณะอำเภอเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา นำพระภิกษุ และสามเณรที่เป็นนักเรียนเข้ามาเรียนในที่เดียวกันนำครูที่มีอยู่ตามวัด และสำนักศาสนศึกษา มาสอนรวมกัน โดยให้ทางสำนักศาสนศึกษาจัดรถรับส่ง โดยให้เจ้าอาวาสในวัดที่ไม่สามารถจัดการศึกษาได้ช่วยกันออกเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดรถรับส่งพระภิกษุสามเณร และเป็นค่าตอบแทนแก่พระภิกษุสามเณรที่เป็นครูผู้สอน ซึ่งนอกจากจะสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนครูแล้วยังสามารถกำหนดแนวทางการเรียนการสอนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วย ส่วนแผนกบาลีควรตั้งสำนักศาสนศึกษากลางขึ้นที่วัดใดวัดหนึ่งแล้วระดมครูเท่าที่มีอยู่มาสอนรวมกันโดยให้วัดทุกวัดรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนผู้เรียนของแต่ละวัดสามารถลงชื่อสอบในนามของวัดเดิมที่ตนสังกัดอยู่อันก็จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น และจัดทำโครงการศาสนทายาทคัดเลือกพระ

ภิกษุสามเณรที่รักเรียนรักการสอน ส่งเสียให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นแล้วนำกลับมาเป็นครูผู้สอน ส่วนแผนกสามัญศึกษาก็ควรจัดการศึกษาใหม่ให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของของคณะกรรมการสงฆ์จังหวัด และให้ยุบโรงเรียนทั้งห้าแห่งรวมเป็นแห่งเดียว หรือ 2 แห่ง แล้วให้พระภิกษุสามเณรมาอยู่รวมกันแบบโรงเรียนกินนอน เพื่อให้สะดวกต่อการควบคุมพฤติกรรม และเป็นลดปัญหาการขาดแคลนครูของสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ได้

1.2 ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ควรปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้มีความสัมพันธ์กัน ด้านเนื้อหาอย่าให้มีเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกัน ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีในรูปแบบเชิงบูรณาการมากขึ้นมุ่งการสอนในเชิงวิทยาศาสตร์เน้นการเจาะลึกให้มากขึ้น วางระเบียบเรื่องการเรียนการสอนในแต่ละหลักสูตรให้ชัดเจน และควรเพิ่มเนื้อหาบางรายวิชาเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้ทันกับยุคสมัยอันจะเป็นการดึงดูดและเพิ่มความสนใจให้กับผู้เรียนมากขึ้น

1.3 ด้านงบประมาณ คณะสงฆ์ และสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ควรจัดตั้งกองทุนการศึกษาให้ชัดเจน โดยนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งของวัดจากการทอดกฐิน หรือ ผ้าป่ามาตั้งเป็นกองทุนการศึกษา โดยไม่ต้องรบกวนงบประมาณจากกรมการศาสนา หรือ จากการบริจาคของญาติโยม โดยนำเงินมาร้อยละ 10 จากรายได้ ซึ่งในปัจจุบันวัดต่างๆ ทั่วจังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริจาคของประชาชนเกี่ยวกับการทอดผ้าป่าและกฐิน รวมกันไม่ต่ำกว่าปีละ 100 ล้านบาท เมื่อนำมาเข้ากองทุนการศึกษาร้อยละ 10 ก็ได้เงินเป็นกองทุนการศึกษาปีละ 10 ล้านบาท หากใช้ระยะในการจัดหาทุน 10 ปี งบประมาณในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจะไม่ขาดแคลน

1.4 ประชาสัมพันธ์ จัดทำสถิติผลการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งจำนวนผู้เรียนผู้สอบได้ในแต่ละปี ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลด้านการจัดการศึกษาของพระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงบทบาทในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ และภาระหน้าที่ที่พระสงฆ์ได้กระทำทั้งต่อพระพุทธศาสนาและแก่สังคม

1.5 การเรียนการสอน ควรมีการประชุมคณะกรรมการสงฆ์ และครูผู้สอนก่อนเปิดการเรียนการสอนในแต่ละภาคการศึกษา เพื่อกำหนดวิธีการสอน และหา

ทางแก้ปัญหาเรื่องการเรียนการสอนได้อย่างทันท่วงที และควรเชิญผู้นำประชาชนในชุมชนที่สำนักศาสนศึกษาตั้งอยู่ให้เข้าร่วมประชุมด้วย เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และรับทราบความเป็นไปของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสำนักศาสนศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

การศึกษาผลกระทบจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และสังคม ในครั้งนี้มีข้อจำกัดทางด้านเวลา ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาและข้อมูลได้อย่างทั่วถึงจึงใคร่เสนอแนะสำหรับการศึกษารุ่นต่อไปดังนี้

2.1 ควรศึกษาบทบาทและทัศนคติของผู้บริหารคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่มีต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และแผนกสามัญ

2.2 ควรศึกษาบทบาทของพระภิกษุสามเณร ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสำนักศาสนศึกษาทั้งสามแผนกในจังหวัดสงขลาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และสังคม

2.3 ควรศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา